

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiae Societatis Iesv ... Pars

Everardvs / Avctore R. P. Francisco Sacchino Societatis Eivsdem Sacerdote

Orlandini, Nicola

Insvlis, M.DC.LXI.

Liber Secundus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98283](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98283)

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D. 1574. Liber Secundus. Soc. 35.

PROSPERE Euerardus in omnes vigilans commissa sibi familia partes, recognoscendisq[ue] singulorum officiorum, ac ministeriorum regulis interim elaborans, in illud præcipue dabat operam, vt regiminis formam vbique simplicem, atq[ue] suauem statueret. Romanæ Prouinciæ Ioannem Nicolaum de Notarijs Collegij Perusini Rectorem præfecit: & quia quantum momenti in recta Collegij Romani institutione, pro Alum-

P. Io. Nicolaus de Notarijs Prouinciæ Romanæ præfigitur.

2 Euerardi cura in recta Romani Collegij institutione.

3 Euerardi adhortatio.

norum numero, ac ceterorum exemplo Collegiorum foret; intelligebat; quadraginta dierum spatium in eius cognoscendo, componendoq[ue] statu posuit. Quo tempore cum singulos humaniter, ac patienter audisset; priuatimq[ue] ad virtutem perfectam, ac nominatim ad caritatem fraternam incitasset; ad extremum discessurus vniuersos publice inflamauit. Gratulatus initid quod multa in eo interiore cum Socijs vsu præclara reperisset: quinque capitibus, quæ ad incedendum recte per Institutum Societatis viam necessaria duceret, explicauit, allegoria à re bellica ducta. Nam, cogitate, inquit, eximium virtute, ac robore exercitum, qui ad excellentem expeditionem, nempe ad afferendam in libertatem præfam tyrannide, iusto reddendam Domino nobilem Prouinciã ducatur. His egregijs bellatoribus, si forte grandæuus vir, idemq[ue] perbeneuolus, ac militia non imperitus obuius fuerit; in hanc opinor sententiam eos alloqueretur: Quam suscepistis, expeditio, digna est vestra virtute, Milites: quam ingredimini viam, comoda, & plana est. Sed quia in itinere longo euenire multa possunt; accipite monita, quæ vobis vsui in tempore sint. Ante omnia vnicuique vestrum necesse est deliberatum sit, ac fixum persequi, atq[ue] exequi cœpta. Qui non ita obfirmato antepectore hanc viam capessit; is non durabit inter ærumnas: & leuia quoque omnia intoleranda ducet. Deinde necesse est constituatis vestra omnia, rem, vires, vitam, & quicquid opus poscet, huc impendere. Sic decet Viros tantæ generositatis. Itaque si ad hæc quispiam, cum domo profsciceretur, minus animum confirmat; nunc planè hoc loco confirmet. Sed necesse præterea est, illud seriò in animum inducat, nutum, ac ductum vestri imperatoris cura intenta sequi. Indè vestræ spes victoriæ pendet. Nam, quæ Ducis ad nutum multitudo non paret; non exercitus, sed turba est. Contumax miles non refert ex victoria palmam, sed vitam relinquit in pugna. Ac nostis capitalem contumaciam esse. Quod sanè meritò fit: nam obsequium tanti est, quanti victoria, & vita: quia vbi obsequium labat; neque victoria acquiritur, nec vita seruatur. Non igitur solùm iussis contraria committere non debetis; sed insuper cauere, ne iussa prætermittatis. Vt autem ad vestri Ducis imperium, ac nutum prompti, expeditiq[ue] sitis; impedimentã, & sarcinas necesse est deponatis: quo vestris duntaxat fortibus armis, & pectorum ac propositi firmitudine instructi; ceterã, contubernium, commeatus, stipendia Ducis arbitrio permittatis. Postremò illud iterum, atq[ue] iterum monendi estis, vt coniuncti, consentientesq[ue] non modò cum Duce, sed etiam inter vos sitis. Nihil conspiratione hac vtilius, quæ infirma fortibus, vnum cœtui equat vniuerso: cum vnusquisq[ue] omnium viribus, tanquam suis, vtens, suas ea re in immensum multiplicet. Hunc reor in modum milites ille senex alloqueretur. Sed credite, Fratres, hæc quinque monita: Propositum certum ad extremum vsq[ue] perseverandi: Voluntatem

4
Quinque salu-
taria monita.

5
De obedientia
sententia.

6
Concordiæ ex-
emplum.

7
Io. Baptista Ar-
chintus candi-
denti ferro le-
su, & Mariæ
nomina sibi in
pectore inurit.

8
Sebastiani Ro-
mæ virtutes.

9
Nobiles è So-
dalitate B. Vir-
ginis adoles-
centes rudes
cathedram e-
docent.

10
Cardinalem
Alciatum Aca-
demici Patro-
num asciscunt.

11
Is, & Cardina-
lis Paleottus
magnifico ap-
paratu ab Aca-
demis exci-
piuntur.

tatem deliberatam ardua, quæ se cunque obijciant, pervincendi, eamque in rem se, suaque cuncta impendendi; Obedientiam insignem: perfectam abiectionem exter-
narum, internarumque sarcinarum: Confessionem denique inter vos, atque con-
cordiam, multo magis necessaria vobis in hac spirituali, atque caelesti, quam in ter-
renâ, mortalique militia esse. Hinc singula per se capita enucleatius pertractare
exorsus; cum obedientiæ necessitatem exponeret; vocationis Religiosæ gratiam bi-
partitam sibi dixit videri: & alteram quidem partem, id est lumen ad vitæ religiosæ
genus cognoscendum, ac deligendum impertire Deum statim homini, quem vocat:
alteram partem referuare, ac deinde per Moderatores, vt sese offert vitæ vsus quo-
tidianæ, conferre. De concordia verò extrema oratione agens, cum in primis So-
cietatis, sanctisque Parentibus inenarrabilem viguisse dixisset; addit in præcipua Vr-
be Germaniæ, in qua vehementer Societas vexabatur; aduersarios, concordia So-
ciorum animaduersa, animum despondisse: atque publicum Doctorem palam pro-
fessum, præ tanta coniunctione animorum huic hominum generi obfisti non posse,
Hisce monitis edoctos, inflammatosque cunctos relinquens, ac Ludouico Massel-
lio, quem ex Lauretani Collegij administratione acciuit, Rectore imposito, recessit.
Duorum ibi, alterius prope tyronis, alterius planè emeriti memoranda obtige-
re funera. Ioannes Baptista Archintus Mediolanensis genere, quatuor & viginti an-
norum iuuenis, obedientia in primis, odio sui, orandi vsu quadriennium in Societate,
raro omnibus exemplo, ac potius miraculo vixerat: qui etiam in sæculo degens,
Sanctissima IESV, & MARIÆ nomina; quo se mancipium eorum stigmatum pro-
fiteretur, & assidue cogitaret, sibi in pectore candenti ferro inusserat: ea sine vlla
intermissione iterans diuina nomina, & quâdam diuini amoris ardentissima colliques-
cens flamma, ad amplissimum, vt omnes augurabantur, Cælestis gloriæ fastigium
in Natalis Deiparæ peruigilio euolauit. Subinde tertio Idus Octobris Sebastianus
Romæus, Patria Aretinus, eum sequutus est. Is opinione omnium excellentis vir
sanctimonix habebatur, omnibus ex eo carus, & venerationi: quem & Sanctus Ignatius
magnificabat: etiam postquam Romano Collegio præfecerat, grauius interdum,
& in speciem absurdis exercens laboribus, ac pœnis adeius lucrum, & cetero-
rum exemplum. Modicus erat sermone, consideratus, sincerus, in consuetudine
mixta comitate grauis. Si quem obiurgare opus foret: id ita exequabatur; vt qui
deliquerat, simul fœditatem noxæ, simul emendationis viam disceret: ac postea
nullam animo offensionem, nullam commissi memoriam, præ se ferebat. Per diu
graui vlcere, quod Medici fistulam vocant, sub læuâ axilla, tanquam occulto marty-
rio cruciatus est: ex quo identidem punctationibus torquebatur acerrimis: tanta ani-
mi constantia; vt nullum panè ederet vultu. doloris indicium, neque idcirco de la-
borum assiduitate quicquam detraheret. Ad vltimum cum annos complures in Col-
legij Romani, deinde Germanici administratione insigni cum laude posuisset; lenta
febri correptus, menses aliquot spectanda, cum animi demissione, patientiaque de-
cubuit: quoque propius ad extremum vitæ accedebat; hoc latitè clariora prome-
bat signa: nullum vel faciens verbum, vel sustinens audire; nisi de cælesti Beatorum
Domicilio, quo se propediem euolaturum sperabat. Iam Beatæ Virginis Sodalitates,
lectique ex ijs Academici pietate florebat, ac literis. Certam vltro pecuniæ sum-
mam in ferijs Maioris Hebdomadæ contulerunt, quâ Rosaria pauperibus, & rusticis
distribuenda magno numero compararunt. Atque ipsimet nobiles adolescentes per
fora, & compita conquisitos rudes, atque agrestes homines fidei summam salutis ne-
cessariam edocebant, pelletsque ad Confessionem partim ad Professorum Domum,
partim ad Collegium ducebant expiandos. Post Cardinalem Augustanum Academi-
ci Cardinalem Alciatum sibi cooptarunt Patronum. Hunc, & Cardinalem Paleot-
tum, qui cum ad Romanæ Sodalitatis, & Academiæ exemplum, iisdem planè legibus
ceterum Bononiæ instituisset, in Urbem profectus, Academicos salutare coram vo-
luit; apparatu magnifico ex ingeniosis Musarum operibus. iisdem Academici excepe-
re. In Collegio Germanico iam centum triginta quinque Germani Iuuenes educa-
bantur. Tres ibi quoque institutæ Beatæ Virginis Sodalitates ex disciplinarum gra-
dibus distinctæ: plurimique Alumnorum vel in Collegio ipso Germanico, aut Ro-
mano,

mano, ac in Domo Sancti Andree magno cum fructu spiritualibus exercitiis exculi. In Seminario Tragædia, Christi Iudex, Stephani Tuccij opus, apparatu, frequentia spectatorum, & pietatis bono memorabili data. Adeo cunctos supremi illius Iudicij, quanquam simulatè, propè admotus terror impleuerat. Per Italiae Pro-
 uincias, atque adeo alias omnes, plurimæ hoc anno in agros, & oppida, ubi Socie-
 tas domicilia non habet, susceptæ conatu magno, fructuque expeditiones: eoque
 libentiùs in oras Maritimas, quòd imminente Italiae Turcæ, uti alij firmandis Arci-
 bus; ita Patres expiandis populorum animis, ad propitiandum Numen erant inter-
 ti. Aletinus in Primis P. Marius Fabritius concionator; & vir egregius, annua operâ
 inflammavit. Vrbs est Aletium in Salentinis, ubi vetus Calabria describitur; Brun-
 dusium inter atque Hydruntum, octauo à mari lapide, opulenta, & nobilis; ciuibus
 ad omnem humanitatem, atque virtutem factis. Sed non carebat factionibus, in
 quas facillimè ingenia excelsa degenerant. Indè cum partium altera paulò ante men-
 tionem Societatis aduocandæ intulisset; altera, qua tum gubernacula tractabat Vr-
 bis, per studium aduersandi, Decretum edidit, ne quando Iesuitis Domicilium præ-
 beretur. Quod tristissimum accidit vulgo. Simul verò sancto Marij ardore, assidui-
 que laboribus incensi sunt; commune Concilium cogunt, Decretumque illud Dia-
 bolicum, & hominum peruersitate inuentum appellantes, antiquandum, abolen-
 dum, penitus obruendum decernunt consensu maximo. Contraque Patri Generali
 publicè supplicandum (quod item humanissimis fecere literis) ut errato paucorum
 Christiana caritate condonato, publicis omnium precibus Collegium, aut certè
 Professorum Domum concederet. Nec mora: bona animo præceptâ spe, ipsi inter
 se auctores, & hortatores, triduo plus tria nummum aureorum millia ad coëmen-
 dam sedem conferunt. Qua per motus humanitate Euerardus, Patrem Bernardinum
 Realinum insignem virtute, & rebus agendis Virum, exeunte anno, qui rem spe-
 ctaret, interimque velut in statione operam Ciuitati nauaret, misit. Cui decimo-
 quarto Kalendas Ianuarij, quo die peruēnit; extra Urbem ad mille passus obuiam
 prodiere Gubernator Urbis, Syndicus, Electi, Auditor, cum Primoribus è Nobilita-
 te vniuersis: atque exceptum, licet tergiuersantem, perhonorificè deduxerunt in
 præparatum domicilium publico ære: ac cœna, quam adornarant, tanquam faustissi-
 mum Vrbi diem agentes, se præbuere conuiuas. Nec sanè facillè explicarim, quæ
 inter omnes gratulatio extiterit, quæ passim Bernardino, & Iacobo Abbati, qui
 paucis post diebus accessit, priuatim, ac publicè exhibita officia. Ut tandem constabi-
 limum Collegium sit, longamque ibi ætatem cum singularis opinione sanctitatis ege-
 rit Bernardinus memorabitur in tempore. Nascente Collegio Aletino, Neapolita-
 num iam æuo, frugibusque maturum, senio propulsando, & conseruandæ æternæ vi-
 riditati præclaram adhibuit religiosæ disciplinæ culturam. Cæperant ex loci deli-
 cijs, & liberali beneuolentia Ciuium quædam à priuatis haberi paulò curiosiora.
 Oberat in commune Antonij Soldouillæ exemplum, vetusti in Societate, & ma-
 gnæ foris auctoritatis; qui cum ad annos viginti Neapoli vixisset, eiusmodi rerum
 paulatim non nullam copiam contraxerat: vadè in hospites offensio, in domesticos,
 præsertim iuniores licentia oriebatur. Ea re cognita, Euerardus grauius Salmero-
 nem admonuit, maturè ut nascenti malo consuleret; nec fineret paupertatis muro
 labem afferri: Salmeroni eas publicè literas recitat. Ceteris vehementer commo-
 tis, Soldouilla, qui se designari intellexerat, palàm profitetur ducem cunctis in
 præclaro opere præiturum: iret suum ad conclaue Præses, & quicquid libèret au-
 ferret. Indè orta pulchra æmulatio graphiarias thecas, libellos inauratos, icunctu-
 las paulò lepidiores, idque genus alia ad Rectorem deferentium: ut Salmeron il-
 lud tempus renouatum diceret sibi videri, cum Fideles sua omnia ad pedes Apo-
 stolorum adiciebant. Cum Classe ad Tuneti defensionem aliquot hinc, alij è Si-
 cilia missi: qui quanquam irritò Classis conatu; suæ obedientiæ, impensæque
 Classiaris operæ mercedem non amiserunt. È Prouincia Longobardia Catarum oræ
 Illyricæ Urbem, Aserinum ipsi latinè appellant, Episcopo flagitante, duo Sacer-
 dotes Thomas RADIUS, & Saluator Armius cum Iacobo Belardo Laico missi: qui
 per bella inter Christianos, & Turcas iam diu saeuientia afflictum populum, atque
 idoneis

12

Sodalitates in
Collegio Ger-
manico inti-
tuuntur.

13

Tragædia in
Romano Semi-
nario data.

14

Fructuosa per
Italiam expedi-
tiones.

15

Aletini Collè-
gij primordia.

16

P. Bernardinus
Realinus ad
fundandum
missus honorifi-
cè excipitur.

17

In Neapolita-
no Collegio E-
uerardus detri-
mento pauper-
tis occurrit.

18

Cum Classe ad
Tuneti defen-
sionem Noltri
mittuntur.

19

Catarum oræ
Illyricæ urbem
Thomas Ra-
dius, & Salua-
tor Armius ex-
colunt.

- 20 idoneis planè orbatum Magistris consolarentur, & recrearent. Die Sancto Iohanni Baptistæ Natali Urbem ingressi, plus anno, cum omnium priuatim ac publicè lecti-
Iacobus Gus- *Baptista Natali Urbem ingressi, plus anno, cum omnium priuatim ac publicè lecti-*
manus, & Gas- *tia, atque utilitate in conuictis Societatis laboribus perstitere. Iacobus Gusmanus,*
par Loartes in *Corficam trans-*
Corficam tran- *seunt.*
 feunt.
- 21 *Iulius Fatius* *Corficam, &*
Corficam, & *Sardiniam vi-*
Sardiniam vi- *sitat.*
 sitat.
- 22 *S. Carolus Bor-* *romæus Medio-*
romæus Medio- *lani laborum,*
lani laborum, *ac messis co-*
ac messis co- *piam Societati*
piam Societati *præbet.*
 præbet.
- 23 *Collegium* *Nobilium in-*
Collegium *stituitur.*
 stituitur.
- 24 *Tyronum fru-* *ctus in Nouel-*
Tyronum fru- *larienses.*
 larienses.
- 25 *Rhegi illu-* *strissimi viri*
Rhegi illu- *doctrinæ Chri-*
strissimi viri *stianæ Scholæ*
doctrinæ Chri- *freqüentant.*
 stianæ Scholæ
 freqüentant.
- 26 *Nicolai Coccij* *Tyronis in-*
Nicolai Coccij *nocentia.*
 Tyronis in-
 nocentia.
- 27 *Andræ Lypo-* *mani Patavini,*
Andræ Lypo- *& Aletami Be-*
mani Patavini, *cuti Taurinen-*
& Aletami Be- *sis Collegij*
cuti Taurinen- *fundatorum*
sis Collegij *laudes.*
 fundatorum
 laudes.
- idoneis planè orbatum Magistris consolarentur, & recrearent. Die Sancto Iohanni Baptistæ Natali Urbem ingressi, plus anno, cum omnium priuatim ac publicè lecti-
 tia, atque utilitate in conuictis Societatis laboribus perstitere. Iacobus Gusmanus,
 qui iam diu prima doctrinæ Christianæ spargens semina, Italiæ incultiora lustrabat
 loca; Socijs venerationi, populis quos adiret saluti, omnibus mirè gratus, pro so-
 lidarum vsu virtutum, in Corficam cum Gaspare Loarte subsidio Socijs tertium ibi
 annum saluberrimè versantibus transijt. Quos, itemque Sardinia Collegia Iulius
 Fatius, qui Genuense Collegium iamdiu regebat, inuisus est inuisere: vt quantò à
 Barbaris pericula impendebant maiora; tanto Domi, forisque solertiùs diuina mu-
 nimenta excitarentur. Per id tempus Mediolani in Vrbe, totaque Diocesi Sanctissimi
 Antistitis Borromæi sedulà custodia, saluberrimis institutis, atque efficacibus exem-
 plis florebat pulcherrimè religio, frugesque fundebat vberimas. Ex eo multa So-
 cietati laborum, ac messis copia: cum amplum ijs campum simul ad exercendam in-
 dustriam Sanctus Præsul præberet: & impetum, ac vires ardore suo, studio, ac pa-
 trocinio adderet. Itaque præter operam multiplicem multis locis Vrbi impensam,
 in suburbanos Vicos, & Oppida ampliùs vigintiquatuor subinde ad catecheses, ad-
 hortationes, expiationesque populorum egressi. Nobilium quoque Conuictorum
 per hæc tempora institutum Collegium enixè contendit Antistes, vt Societas re-
 gendum susciperet: cumque tandem persuaderi sibi passus esset, quòd iam bonus So-
 ciorum numerus in regendo Seminario occuparetur: pertinere ad rem publicam
 haud plures eiusmodi curis illigari; satis habuit, si primis quatuor mensibus duo
 saltem Sacerdotes, ad formam deinceps præfutorum, moderarentur; deinde in-
 terdum viderent, & consilia Administratoribus darent, & Conuictorum confessio-
 nes exciperent, ijdemque in Brerano Collegio literas docerentur. Nouellaria Ty-
 rones ampliùs, quàm pro numero, vix enim viginti numerabantur, Nouellarien-
 sibus, circumiacentibusque populis consuetis militiæ suæ rudimentis proderant.
 Eorum opera in Oppidis Rhegio, & Conrhegio doctrinæ Christianæ Scholæ aper-
 tæ: quarum inter Procuratores, Rectoresque Rhegij, Antistes ipse, & Urbis Præ-
 fectus: Conrhegij verò ipsi Illustrissimi Comites adscribi voluere. Itaque incundis-
 sima erat species cernere Illustrissimos viros inter puerorum, ac rudium cæteris inui-
 tare munusculis, addere hortatibus animos, præsertim idiotis, quos vel propter ata-
 tem, vel professionem pudebat ediscere, Ac breui sancto operi ex honestissimarum
 personarum præsentia dignatio addita, vt iam cuncti promiscuè non modò sine ve-
 recundia, sed potiùs cum quadam ostentatione, ordine ceu pueri procedentes, pas-
 sim Oppida solenni catecheseos carmine personarent. E numero Tyronum Nicolaus
 Coccius Nonocomensis ad emeritos beato compendio transcendit: adolescens, in
 quo nec Sociorum quisquam, nec Antonius Valentinus eorum Magister, quod re-
 prehenderent, poterant reperire. Vt profiteretur Antonius, si quando vellet eum ad
 patientiam, atque humilitatem exercere; noxarum, quas exprobraret, inopia, quæ
 laudabilia erant, fuisse sibi per calumniam, & simulationem carpenda. Qui ad Eue-
 rardum de eo scribens: Crediderim, inquit, semestri spatio (nam tamdiu in Socie-
 tate vixit) id consequutum, quod alius vix consequi longo vitæ cursu poterit. A-
 deo erat simplex, humilis, caritate feruens, obediens, atque in omni virtutum
 forma insignis. Nobis sanè omnibus miraculi instar erat. Vita, & conuersatio eius
 irreprehensa: norma non Tyronum modò, sed etiam Veteranorum. Paulò ante
 exitum vitæ, adhortante Prouinciali, vt agnosceret beneficium ad se vocantis Dei:
 Quin adeo duplex est beneficium, inquit, quod ab vna domo Dei in alteram vocor.
 Vndecimo Kalendas Octobris placidè expirauit. Neque fas est tacitos præterire An-
 dream Lypomanum, atque Aleramum Becutum magnarum viros laudum. Illum Pa-
 tauini Collegij, ac Veneræ domus, hunc Taurinensis Collegij fundatorem sub hu-
 ius anni exordium vita functos. Sed Lypomanus proprio dignus Elogio est: qui pri-
 mam Societatis orientis infantiam suscepit, omniumque primus reditus ei certos ad
 Collegia obtulit. Vir planè misericordiæ, concessis sibi facultatibus in omnibus eu-
 inuis generis indigentium leuandis necessitatibus liberaliùs, quàm in suis vsus.
 Namque eius mensa, cultus corporis, familia, supellex domestica erant mendico-
 rum

rum simillima: quod cuncta solidius, in peregrinorum, præsertim Religiosorum, ac Sacerdotum hospitia, in periclitantium Virginum matrimonia, in egrotantium cibos, ac medicamenta, in adolescentium ad Religionem idoneorum disciplinam conferret. Quod quàm occultissimè faciebat: vt alienas calamitates, suamque pietatem obtegens; neque illis erubescendi, neque sibi gloriandi causa offerretur: studiosissimus quippe erat humilitatis: cuius parentem dicebat paupertatem, quo magis nil sibi reliquum facere gaudebat. Præ humilitatis studio abstinuisse Sacerdotio dicunt: sed ter in hebdomadâ diuino Sacramento communiticabat, orando Deo plurimum deditus: eamque ob rem plurimos annos haud egressus domo, cum ad Templum Societatis proximum diuinæ rei causâ aditu occulto transfret. Ad hæc insignis eius prudentia, ac prope diuina in pernoscendis hominum ingenijs proditur. Posnaniense quoque Collegium in Polonia Regno suum Fundatorem amisit Andream Conarscium Præsulem, ac virum præstantem. Magna gratulatione à Posnaniensibus Ianuario extremo exceptus Henricus Rex, & ab Collegij Discipulis oratione, ac varijs carminibus salutatus. Ea fuit Collegia Polonica maturius abiungendi ab Austriacis, & constituendæ Prouinciæ causâ nouissima, præter opportunitatem inuisendi; ne literarum commercijs eo rerum Polonicarum publico statu struendarum causâ calumniarum audis sermonum daretur. Tameñ breuè euauit ea causâ, Henrico ob Caroli Fratris Gallorum Regis obitum reuerso in Gallias. Nouæ ergo Prouinciæ Franciscus Sunyus, qui adhuc fuerat Vicarius, cum ordinaria potestate, præpositus. Is cum Iaroslauiam per æstatem venisset, extruendum ibi Collegium, quod Sophia Voinicensis Castellana, pietate haud minus, quàm stirpe eminens femina, dudum offerebat, receptumque testabatur à Borgiâ, Euerardi consensu rite admisit. Oppidum est Iaroslauia non admodum amplum, sed in Russiâ ingeniorum præstantium, & ad pietatem pronorum feraci Prouinciâ, in quam vniuersam è Collegio, quod primum in ea ponebatur, manaturam vtilitatem spes erat. Simon Fridelius ibi relictus cum quatuor Socijs, qui quod feliciter inchoarat, dum familiæ pleniori sedes comparatur, vineam nouellam excoleret. Iam Vilnæ noua planè videbatur rerum facies. Qua in Vrbe nuper, vix apparebat species Religionis catholicæ; iam rara vidisses errorum vestigia. Nicolaus Christophorus Radinilius Lithuania Marescalcus, post euersam pestilentiæ cathedram, quam pater in suis ædibus statuerat, dedit operam, vt fratres natu minores hæresis innutritos ad Catholicos verteret conatu secundo. Namque anni insequentis initio apud P. Stanislaum Varfeuicum & Petrum Scargam eiuarunt errores magna cum voluptate Catholicorum gratulantium, ita cecidisse irritos conatus impios Palatini demortui eorum Parentis; vt qui totum Orbem terrarum, si potuisset, voluisset peruertere; eius tota domus breui spatio ad verum Religionis cultum rediisset. Præcipua rerum benè gerendarum pars erant Pater Stanislaus Varfeuicus Rector, & Petrus Scarga. Ille per æstatem in Sueciam nauigauit: Petrus, qui pro Rectore mansit, insigne dedit religiosæ modestiæ documentum. Nam forè ab pio officio redeuntem domum, non multo ante tenebras, homo hæreticus, & insuper ebrius Albertus Sleponronscius vocabulo, cepit maledictis incessere, atque equo, cui insidebat, proximè admoto ad parietem premere, forè diem iactans, quo capita Iesuitarum omnia cum pileis quadratis ab cervicibus velleret. Dein Patre nisi quàm modestissimè precante, vt suum prosequeretur iter cum pace; illudens, & faciem ei manu mulcens, non cessabat nunc contumelias, nunc ludibria ingerere, quasi iam, iam caput secturus. Tandem inflicto graui colapho, atque equo concitato discessit. Pauci interfuere è plebe, sed pro celebritate in eâ Vrbe, atque adeo toto Regno Petri Scargæ, continuò diuulgatur indignitas rei: vt quamuis ipse lætissimus hoc sibi è Iesuitæ, & Catholici nomine prouenisse, noxam impunitam vellet; haud planè potuerit prohibere. Exarsit in primis Episcopus. Ipsi Hæreticorum duces sese purgarunt, veriti ne consilio suo editum facinus crederetur. Serio & Palatinus Vilnenus, ex cuius familia Albertus erat, vindicem se pollicebatur: adeo vt sacrilegus percussor, cum totâ Palatina Aula, & aliquor Catholicis veniam supplex rogatum ad Collegium venerit, ebrietatem accusans. Cui Petrus

28

Henricus Rex à Posnaniensi Collegio excipitur.

29

Franciscus Sunyus primus Polonia Prouincialis.

30

Iaroslauense Collegium admittitur.

31

Lithuanæ Marescalcus fratres ad Catholicos vertit, & hi apud Nostros errores eiuarunt.

32

Petri Scargæ insignis modestia.

cum ostendisset facinoris gravitatem, subiecit: quantum ad se pertineret; dolere peccato eius, & populi offensione: cetero gratias potius agere ei, quod coram Deo summo se honore affecisset, quam condonare quicquam debere. Duplex inde captum emolumentum. Primum cautius ex eo tempore sub vesperam domo Socij, nisi gravi causa, egressi. Dein editum in tam insigni personâ facinus, dum tanto tumultu perstrepit, ceterorum incolumitati servavit. Varsevicius in Sueciam Gregorius Pontifex misit, tentaturus num posset ad catholica renocari sacra Ioannes Rex, quem haud pessimè affectum cognorat. Ergo Varsevicius septimo Idus Iunias Vilnâ profectus per Lituoniam, Revaliam versûs iter fecit, atque inde post finem maris transfmissum, impedito inter scopulos errore, quibus veluti canalibus ora Sueciæ maritima abruptitur; quadragesimo die Stocolmiam regiam sedem tenuit magnis perfundus periculis, primum Moschorum, qui sub ipsos Revaliæ muros cuncta ferro, & igni vastabant, deinde Pyratarum: in quorum conspectum cum venisset; repente ventus quasi divinitus conquevit, ut spatium ipsi in scopulos remigio elabendi fuerit, dum sine ventorum praesidio Pyriticum nauigium agi nequit. Quamquam expeditius comperit fuisse iter futurum, si quod in reditus fecit, Vilnâ Gedanum profectus in Prussiam; inde Stocolmiam solvisset. Catholica erat Regina, nempe Sigismundi Poloniae Regis filia. Eius operâ in Arce diuersorium assignatum Patre est, quo facilior aditum ad ipsam, atque ad Regem haberet. Visus initio Rex ægrius ferre hominem Iesuitam ad se venisse, ne Regnum eo nomine turbaretur. Magnis quippe in periculis versabatur, viuo adhuc in vinculis eius Fratris Erico, qui ante ipsum regnauerat, & desiderabatur à multis. Multa de Societate, secundum consuetas salutationes, quaesivit, ex qua hunc se primum vidisse hominem aiebat: quem mirabatur quod cum audisset in Aulâ ante versatum, gratiaque florentem; id vitæ genus amplexus esset. Cumque respondisset Varsevicius, haud nouum, rarumue id in Societate esse; multo admirabatur magis; ac super cenam Aulicorum quosdam per iocum interrogauit, an ipsi quoque vellent esse Iesuitæ. Varsevicius duo habebat in mandatis à Summo Pontifice: alterum ad Hispaniarum Regem: ad Religionem alterum pertinebat. De illo nil comperi. De hoc agere aggressus exposuit, se à Pontifice missum, cui spes foret Regem ad Sanctæ Ecclesiæ gremium cum suis popularibus rediturum. Nihil Deo gratius, nihil sibi, ac Regno magis salutare, ac honorificum facere posse: nec aliâ ratione Regnum sibi, ac posteris stabilire. Per multa vocantis Numinis habere documenta per prospera, & per aduersa: nam de veritate Religionis nihil esse quod ambigeret. Deque ea deinceps multis diebus sine arbitris, ternis ferè, aut quaternis horis est actum. Quippe cum ingenio, ac eloquentia multâ esset Rex; volebat docere magis, quam doceri. Non negabat vnus in Ecclesia primatum, eumque à Sanctis Patris Romano Episcopo deterrî confitebatur: eius tamen volebat certis limitibus potestatem includi. Auctoritatem Sanctorum Patrum permagni faciebat: per absurdum asserens, ut Hæretici horum temporum cum illis conferantur. Eo etiam venit, ut Sanctorum, eorumque Reliquiarum diceret cultum posse concedi. Ad vltimum recepit, se lentè ac secretò conaturum, ut ritus priscos instauraret. Nullâ tamen ratione apparere spem ad Romanam Ecclesiam reditus Suecorum, nisi Pontifex Communionem sub vtraque specie, & Sacerdotum daret coniugia. Ab hoc responso Varsevicius animaduertens moram suam non vltiquaque gratam Regi esse; ne quid populo suboleret; Reginam, aliosque Catholicos consolatus, & quibusdam Aulicorum ad meliora preparatis, discessit, insignes Reliquias ex Templo Sanctæ Birgittæ Vvasenensi ab Reginae Sacerdote dono datas ad Vilnense Collegium ferens: Deo tranferente amicorum suorum ossa in ea loca, vbi merita cum veneratione haberentur. Exeunte Augusto Gedanum, inde Bransbergam sub Natalitia Beatae Virginis venit: eo prorfus tempore, quo octo ante annis in eodem Collegio per exercitia spiritualia à sæculi fluctibus emerferat. Quæ Dei dona magno cum sensu animi reputans, quasi de integro repetito ad religiosum curriculum impetu, Varsoviam ad Reginulam (sic appellabant Sigismundi Regis Filiam Suecæ Reginae Sororem) postremo ad suum Vilnense Collegium reuertit.

Initio

33
Varsevicius à Gregorio Pontifice ad Ioannem Sueciæ Regem mittitur.

34
A Regina in Arcem admittitur.

35
Cum Rege de Religione agit.

36
Suecorum difficultates ad Romanam Ecclesiam redeundi.

37
Reliquiæ ex Suecia ad Vilnense Collegium translatae.

Initio anni Viennæ Seminarium Pontificium inchoatum est Conuictorum, domicilio partim Pontificis, partim Cæsaris impensâ ad eam rem amplificato, insigni curâ Ioannis Delphini Apostolici Nuncij. Quatuordecim initiò numerati Alumni: quibus accessit & vetus quidam zizaniorum fator, cum multis filijs ab insaniâ euolutus, omnibus Pontificis liberalitatem celebrantibus. Ingens erat Collegij Scholas frequentantium numerus: inde auctus, quòd Vitembergæ, ob enascentes quotidie Religionis causa perturbationes, Magistrorum plerisque Lutheranorum Calvinizantibus, gymnasium clauseram. Nimirum pessima erant tempora, atque Viennensi Collegio, post inflicta ante vulnera, additum ne dramata ederet, aut publicas de Theologia disputationes: quæ coram Vicecancellariis vetuit, dramata inuidiosa prætendens, disputationes verò supernacaneas, post sancita in Concilio Tridentino fidei dogmata. Quasi verò id loci, ac temporis Tridentino Concilio multum tribueretur. Ceterum summa, ac præpotens est Dei elementia. Quo plus fouebatur impietas à potentibus paucis; eo procliuus vulgò deferebatur. Nec ad cætera leue factum est lucrum in vicino Vrbi Nosocomio: in quo Socij, per caritatis officia, multos variarum nationum varijs exemerunt erroribus. Olomucienſe Collegium, ac Probationis domus inchoata Brunæ proximè ab interitu abfuerit, Ioanne Grodecio Episcopo Olomucienſi, neque Collegij, neque domus sat firmatis rebus, immaturè defuncto. Sed Collegium nouus Antistes Thoma Albinus, & Vratislavi Perneſtani ſupremi Boëmia Cancellarij fauor breuè conſtabiliuit. Diutius, grauiusque nutauit Brunenſis domus. Quædam ei fundandæ tradita bona Cononici inuaſeram, negantes in Episcopi poteſtate fuiſſe ea abalienare. Super alijs intentauere litem: neque Albini, cui Nuncius Apoſtolicus cauſæ cognitionem permiſerat, stare voluerunt arbitrio: ſed perſeuerarunt ad Cæsarem. Vndè relatione haud ſincerâ pluſquam vellent retulere, vt Ieſuitæ Brunæ eijcerentur. Quod mandatum Morauia Subcamerarius Ioannes Haugbitius, tanquam iniquitate plenum, & furtim ereptum Cæsari, remiſit ad Curiam, indignans locum Ieſuitis, qui Iudæis, omnibusque promiſcè Sectarijs in Imperio permittebatur, negari: citiuſque conſeſſurum ſe in alias terras affirmans; quàm vt iniuriæ eſſet adminiſter: potiùs de ſuo Domui Brunenſi, ſi opus foret, alimenta præbiturum. Ad vltimum biennij induciæ conſeſſe: Cononicis interim, quæ occupauerant, obtinentibus. Domus autem cauſam, tanquam ſuam, demortui Episcopi frater Venceſlaus Grodecius, cum egregio erga Societatem ſtudio, ſuſcepit. Inter hæc ab Stephano Batorio Tranſyluania Principe tres ad P. Magium Legati venere, deducturi aliquot in Vngariam è Societate, qui egregios Vaiuodæ conatus, in Religione ab hæreſi vindicanda iuuarent. Sed, vt manſurum inſtitueretur opus; nondum maturum viſum eſt Prouinciali mittere. At è Superiore Germania, mandato Summi Pontificis, & poſtulatù Lucernenſis Senatus, duo Sacerdotes Martinus Leubenſteinus, ac Vitus Linerus cum adiutore laico Lucernam miſſi. Heluetiorum id Oppidum eſt, non amplum mœnibus, ſed frequens Incolis, trium ferè dierum itinere ab Vrbe Conſtantiâ, ad lacum maximum, loco prope paluſtri. Populus minus multò, quàm in cetera Germania deprauatus, religioni natus, & militiæ; duos Patres ubi audiuit, ac tractare familiariter cœpit, perſpecta eorum virtute, & doctrinam admirans, ſanctos appellabat. Illi ad cetera religioſa munera, etiam aliquot puerorum ſuſcepere diſciplinam, qua potiffima fuerat Lucernenſibus cauſa eos aduocandi, ſpe Collegij, cuius inſtituendi nondum ratio apparebat. Hæc æſtate P. Natalis Româ Halam venit. Quippe ætate iam, & ſaluberrimis peregrinationibus pro Societate, & communi bono ſuſceptis, feſſus ab rerum adminiſtratione publicarum, requietem ſpectans, Germaniam, quam ſemper præcipuâ quadam propenſione animi adamarat, delègit. Rem ſeridè illic agi dicebat, ac deſudari pro pretio. Grauiſſimus Regina Magdalene (nam Helena paulò ante vitam exuerat) cunâſque è Societate peruénit. Ibi perſiciendo, quod pridem meditabatur, operi, in quo Euangelij hitoriâ imaginibus, & pijs commentationibus explicatam illigauit, præcipuas curas impendit. Aliquot iam annos Patres agitabant inter alias catholica Religionis defendendæ vias, vt certi homines è Societate libris conſcribendis ad-

38.

Viennense Seminarium inchoatur.

39.

Viennense Collegium exagitur.

40.

Olomucienſe Collegium, ac Probationis domus inchoatur Brunæ.

41.

Morauia Subcamerarius Brunæ Societatem conſeruat.

42.

Venceſlaus Grodecius Societatis cauſam ſuſcipit.

43.

A Stephano Batorio Tranſyluania Principe Societas expetitur.

44.

Martinus Leubenſteinus & Vitus Linerus Lucernam miſſi.

45.

Pater Natalis Româ Halam petit.

44

dicerentur. Et quidem Natalis censebat multos eiusmodi idoneos homines in vnam congregandos domum, ut consilio sibi, atque operâ vicissim præsto essent. Quamquam Hoffæus eò potius ibat, ut exemplo vitæ innocentis, ac voce viuæ, & tanquam conferendis in acie manibus certaretur. Vtrumque erat optimum factum, si hominum affuisset copia, Verum quia non suppetebant, qui transferendis ad stylum succederent in cathedrâ; præclara illa, quæ mente figurabatur, Scriptorum Academia, data in conspectum non est. Cùm tamen ex eadem Prouincia, qui tum florebant Viri, Petrus Canisius, Hieronymus Turrianus, Theodorus Peltanus, Alphonsus Pifa præclara ediderint monumenta. Iamque Gregorius Valentia superiore anno ex Hispaniâ accitus Romam, inde in Germaniam missus, Dilingæque Theologiam auspiciatus, Ingolstadium mox translatus, virtutis, ac scientiæ clarissimum specimen dabat. Rhenana Prouincia nihil hoc anno memorabilius habuit, quàm funestam planè, ac miserandam stragem Colonia editam à furioso. Gerardus Petchius ex oppido Kempî Diœceseos Colonienfis, ante quatuordecim annos in Societatem admissus, multiplici pollens doctrinâ, tandem intempestiuus, ut aiunt, lubricationibus, studiorumque contra moderatorum iussa tractatione immodica, offenso cerebro, quarto ante hinc anno mentis impos effectus, ipso Simonis & Iudæ Apostolis sacro die, ne quid per insaniam committeret, in cubiculum ad id idoneum inclusus fuerat. Post aliquot menses, quod mitior, & constantior videretur, in adornando Triclinio occupatur, quod maior ex labore corporis quies menti esset. Tribus annis in eo ministerio exactis, fortè hoc anno sub idem tempus, quo olim fuerat inclusus, cubiculum idem instaurabatur. Ergo siue indè vinculo renouato metu, tanquam ad se coercendum pararetur carcer; siue aliâ dira specie ab Demone menti hominis iniecta; tria non Collegij modo, sed totius Ciuitatis præstantissima lumina momentò extinxit. Leonardus Kesselius Collegij Rector, & Ioannes Rhetius simul inambulabant in horto, & literas quasdam legabant. Ad hos Gerardus ab opificibus, qui instaurabant cubiculum, rectâ accedens, cùm quiddam quæsisset, ac pauca respondisset Kesselius (quod quid fuerit rescitum non est) cultrum escarium, quem secum tulerat, magnâ vi in latus eius infigit, ut intestina diffuerent; nec planè sensit Rhetius, nisi cùm vnum, aut alterum gradum progressus Pater, sublatis in Cælum oculis, collapsis è manibus literis, in terram exanimis concidit. Nicolaus Faber domus Minister, rem è proximo speculatus, morienti Patri, si quam posset opem laturus, accurrit: in quem subito furiosus cum impetu versus; cultrum per costas in cor adegit, atque è vestigio mortuum humi prostrauit. Vix spiritum præ stupore trahens Rhetius, quoque se verteret ignorans; delinire hominem, & mulcere comiter nitebatur: cui repente pari euentu, regente nimirum dexteram Diabolo, pectus confodit: ita tamen, ut aliquid spiritus, & confessionis spatium superesset, quanquam omnes eodem die sacrificarant. At furiosus etiam Dominicum Leodiensem domesticum coquum, à quo comprehensus est, graui plaga perculit. Hæc septimo Kalendas Nouembris sub horam pomeridianam quartam gesta. Funditur ex templo per Urbem tristis fama: concursus ingens omnium Ordinum fit ad Collegium: qui cùm tria illa congesta talium Virorum ita miserabiliter sublatorum spectarent cadauera: nec lacrimis, nec gemitibus abstinentes, dirum prodigium, atque irati Colonienfisbus Numinis ostentum interpretabantur. Nempe erat Kesselius vir longè, ac latè sanctimoniam inclytus, assiduus vsu orandi, excellenti erga Deum, ac proximos caritate, singulari modestia, ac summissione: ad hæc etiam occulta, vel futura prænoscenti dono ornatus. Accurrebant sanctitatis opinione commoti iuuenes quamplurimi ex omnibus Gymnasijs, totaque Ciuitate, ut apud eum peccata deponerent: ac semel illi confessi; vix ab eo vnquam diuellebantur. Adeo Sancti Spiritus flamma à Sacerdotis ore, ac pectore intimo emanans ad illum accedentium incendebat mentes. Aliquando intra semestre supra ducentas generales totius vitæ confessiones audiuit, easque potissimum dissolutorum, atque in fide vacillantium, qui antea nunquam rectè erant confessi. At nuper, cùm inter Collegij nostri Auditores periculosa irrepisset licentia; illud remedio fuit, omnium confessiones (erant plus

sexcen-

46
Scriptorum A
cademiam in-
stituendam
censet Natalis.

47
Scripta à No-
stris præclarè
in Germania.

48
Gerardus Pef-
chius furiosus
tres occidit.

49
Leonardi Kesse-
lij sanctimo-
nia.

50
In confessioni-
bus audiendis
assiduus.

sexcenti) vt Kesselius audiret. Mira indè in omnibus morum consecuta mutatio, mira modestia. Neque tam insigni Magistro vsi consistebant in medijs virtutibus; sed permulti iter arripiebant ad summa. Certè ad Societatem ex eius disciplina tam multi, insignesque Viri accessere; vt Patres Romani ferrent, Romano excepto Collegio; nullum æquè, atque Colonienſe de alienis Prouincijs bene meritum, ob collata eximiarum auxilia operarum. Quibus nimirum Kesselius non suam modò Prouinciã, sed & alias quoque complebat. Et Colonienſe Collegium à primis exordijs suã ipsè pietate, industriaque sustinuit. Cuius in diuino patrocínio fiduciam dicebat Rhetius longè se pluris æstimare, quàm pecuniæ magnæ certum vestigal. Illà utebatur singulari diligentia, quò absolutius tota Instituti ratio, ac vitæ forma conseruaretur. Alternis diebus ipsemet, aduocato Ministro, vnà cum eo officiorum monita (nam tum absolutæ leges non erant) legebat, plurimùm ei commendans, vt obseruanda curaret: ac sicuti oporteret, propria tradebat monita. Denique anno quinquagesimo sexto etatis, trigesimo ab Societatis ingressu, vigesimo ab quatuor Votorum Professione, vitam, quo diximus, ipsi optando, ceteris miserando sine, conclusit. Ioannes Rhetius Consulari ortus familiã Colonie, & cui regimen Collegij demandauerat Senatus, in ordinandã Historia temporum, contra Hæreticos concionibus, ad hæc etiam exhortandis per literas viris insignibus, & aduersus Hæreticos incitandis occupabatur. Præstantis & ipsè virtutis, ac suam apud domesticos pariter, atque externos industriam, cum religiosã simplicitate, modestiaque coniunctam satis probabat. Nicolaus, duodetriginta annorum iuuenis, Leodiensis natione, in Ministri, ac Procuratoris munere, quod iam dudum obibat. Collegij orbitas etiam parùm ante beneuolos ad commiserationem inflexit, suamque prolixè opem pollicebantur. Quanquam non defuere, vt in magnis Urbibus vsu venit, qui id factum pessimè interpretati, ad Societatis infamiam vertere conarentur. Verùm Senatus sapienter, ac piè, cum Typographos accersisset omnes, vetuit suo iniussu rei gestę historiam euulgare: se enim datum operam, vt cum fide narratio in manus hominum perueniret: quod fecit euulgans, vt res erat, ab homine furioso, qui longam indè vitam inclusus eger, facinus adeo atrox admissum. Die Simoni, ac Iudæ Apostolis sacro ingenti hominum multitudine, qui vias, domos, ac testas complebant, humati sunt. Kesselius & Faber in Diui Maximini, cum eã tempestate non dum Colonie proprium Templum Societas, sed tantùm Sacellum haberet: Rhetius in Diui Pauli maiorum suorum sepulchro: atque in exequijs concionem funebrem aptè, & sapienter habuit eximius Doctor Nicolaus Elgardus. Patres quoque Carthusiani, qui Colonie in primis florent, pro singulari suo erga Societatem amore, solenni sacro iusta iisdem solennia celebrarunt. Porro ad Collegij administrationem Franciscus Costerus, quod is & sustinere rem auctoritate poterat, atque è tribus erat, quibus initio Collegium Senatus attribuerat, in sequenti anno reuocatus est. Atque obseruatum deinceps Collegium, quod penitus, Kesselio ac Rhetio subductis euersum videbatur; iisdem haud dubiè è cælo patrocinantibus, maiora accepisse incrementa. Illud postremò adijciam, totam hanc stragem nocte, quæ eam præcessit, Petro Michaëli Rectori Collegij Spirensis per somnium obiectam: quam cum per iocum mane domesticis exposuisset; paulò post nuncius Spiram allatus, fidem somnio acquisiuit. Statio Eislefeldensis hoc anno cæpta. Regio est Eislefeldia Moguntini Archiepiscopatus propè Erfordiam, inter Saxoniam, & Hassiam iacens: quam cum Antistitum nullus diu coram inspexisset, inuisurus hoc anno Daniel, tum vt haberet in rebus ad Religionem spectantibus monitorem, adiutoremque; tum vt per eam occasionem notior Societas Principibus hæreticis fieret; Hermannum Thyraum Prouincialem secum duxit, præter Ludouicum Berchehium, cuius iam diu Princeps opera assiduè utebatur: expertus in grauissima valetudine adeo sedulum; vt ei secundùm Deum conseruatam salutem se debere profiteretur. Fructus ex peregrinatione vberimus extitit. Eilingelstadio, quod est è præcipuis Oppidum, duos Concionatores hæreticos Princeps amouit, octauum iam annum cathedram nequitie insidentes, catholicis substitutis. Eidem Oppido

51
Concellionum
fructus.

52
Singularis dili-
gentia vt suas
quisque Regu-
las seruaret.

53
Ioannis Rhetij
præstantia.

54
Nicolaus El-
gardus in No-
litorum funere
concionatur.

55
Petro Michaë-
li peracta à fu-
rioso strages
per somnium
obiicitur.

56
Statio Eisle-
feldensis hoc an-
no cæpta.

57
Hæretici Con-
cionatores a-
mouentur.

58
Energumena
novo modo li-
betatur.

59
Io. Michaël, &
Euerardus Co-
lonienses Dud-
mestadium lu-
strant.

60
Prouincia Bel-
gica tribus
Collegijs lo-
cupletatur.

vido nobilem Virum præfecit genere Saxonem, quem bonus Pater Lambertus in itinere cum Cardinali Commendano olim obito ad catholicam fidem conuerterat, & familiarem Moguntino fecerat. In rebus quoque Ecclesiasticis admodum acrem, ac strenuum Virum præposuit: aliquot indè adolescentibus Fuldam, quæ minimè distat, missis, sumptu suo in Sacerdotum idoneorum sobolem instituentis. Exarsit multò magis commissum sibi gregem iuandi studio, vbi oculis hausit miserum gentis statum, Pastorumque inopiam summam. Quare & Collegij, quod dein paulatim fecit, Heilingenstadij erigendi, curam suscepit. Auxit in Eisfeldia Societatis famam res non valde nostris hominibus quæsitæ. Rustici vxor duodevigesimalium annuum ab Dæmone obsessa, diuque circumducta hæreticos Ministros in diuersis Saxoniam, Hassiæ, Turingiæ, Franciæ Orientalis, Bohemiæ, atque Eisfeldiæ locis curationem aggressos fatigauerat. Hanc per ludibrium irrisores ad Archiepiscopi aulam mittunt, iactantes habere secum Principem Sanctos Iesuitas, per quos liberaretur. Serio mulier Principibus Apostolorum festo die ad Templum venit, exeuntemque Archiepiscopum conspicata furens, & clamans accessum quærebat. Pater Ludouicus, vt erat Archiepiscopo proximus, cepit abigere (solebat enim in Sacerdotes maximè furibunda irruere, si posset, illatura perniciem). Tum illa, omisso Archiepiscopo, Ludouicum, à quo abigebatur, ignem, ac rabiem spirans inuadit. Sed valentes viri, obluentem licet, comprehendere. Ac Ludouicus ira in Dæmonem, miseratione in mulierem tactus, iubet vexatorem iniquum ab eo corpore facessere: qui protinus, miserà violenter ad terram afflictæ, cum furore abcessit. Ita planè liberata post biduum de omnibus antea vitæ peccatis cum Patre Prouinciali, qui hæc scripsit, confessæ est. Rei fama eò celebrior fuit, quo temporis spatio longiore, pluribusque peregrinationibus cognita vulgò Energumena erat: resque cunctâ aula spectante Principis, & conferto multitudine Templo, gesta est. In Eisfeldia item est Dudmestadium Oppidum: vbi post hæreticos Concionatores eiectione, Princeps, quia non reperit quos catholicos sufficeret Sacerdotes; duos è Societate postulauit: concessique sunt Ioannes Michaël, atque Euerardus Coloniensis, qui hoc & insequenti anno, successis iam Pastoribus, fructuosè lustrationem cum Stephano Episcopo Misienfi profecuti. Neque solum optimus Præsul pietatis, sed armorum quoque, vbi fuit usus, vires adhibuit: magnumque cuncto populo terrorem intulit, Bertoldo quodam Dynasta Lutherano præferoci cadibus, ac atrocibus infami, & obsequium Principis abnuente per vim capto. Vtrumque Lantgrauium in hac excursionem conuenit: Guilielmum, qui morabatur in Cassel, & Ludouicum, qui sedem habebat Marpurgi: Ducem præterea Saxoniam, cui Societatem, & maximè Collegium Fuldense commendauit. Is multa conquestus est de suorum Concionatorum, ab Augustana confessione ad Caluinismum transitu: nunquam enim sibi constare impietas. Iamque videbantur illuc cuncta tendere in Hassia: ac metus erat, ne eodem, quo in Gallia Vgonotti, in Belgio Geusij, vt est sanguinaria secta, debacchari furore inciperent. Interim Fuldæ, Spiræque Collegia pacatiùs haud sine fructu procedebant. Herbipoli, quod demortuus Antistes flagitare cœperat, successore urgente, vna Philosophiæ schola instituta. At Prouincia Belgica tribus locupletata Collegijs, vnum Brugis, alterum Traiecti, tertium Antuerpiæ inchoatum. Brugæ Vrbs est post Gandauum comitatus Flandriæ princeps, inter alia Emporio nobilis. Francisci Costeri sedulitate perspecta Remigius Diuitius Præsul, & cuncta Ciuitas iamdiu Collegium expetebant, præsertim quòd & olim Cassander quidam Ludimagister, atque in præfens alij, simulatione humanitatis, puerorum mentes impietatis inficiebant veneno. Empta domus est prope Episcopi Templum loco sita optimo. Vicinum domui Sacellum Clerus Sancti Donatiani ad usum concessit. Fundatio ex variâ Ciuium liberalitate expedita, magnoque studio, vbi spes affulsit Collegij, ne quid mox interpellaret, omnia properarunt. Iacobus Pamelius vir pereruditus, ac nobilis, qui in Tertullianum scripsit, studio ac sedulitate in primis enituit. Interim prima Collegij exordia Franciscus Costerus ordinabat. Traiectenses, ex quo tempore Henrici Dionysij operâ supremum prope exitium euaserant,

euaserant, ad Collegium flagrantibus studijs inhiabant. Denique iam prompto non nullo censu, ac domicilio, Ioannes Astenfis, & Arnoldus Hesus cum Socio primi incolæ dati. Antuerpiæ cum adhuc in conducto ad Hispanorum maximè culturam mercatorum, aliquot è Societate vixissent; domus hoc anno per ampla in medio Nationum sita, Aquisgranensis nomen, vbi Carolus Cæsar fertur solitus diuersari, ex piorum liberalitate coempta, Ludouicoque Requesensi Commendatore maiore, qui Belgio præerat, apud Senatum iuuante, ad manum, vt aiunt, emortuam transijt. Inde cum ambigeretur, Domum Professam, an Collegium institui oporteret; respondit Emerardus, vt ad Collegij initia tres liceret primarum literarum aperire Classes. In hanc domum sub Petri, & Pauli solennia migratum est. Grauiissimè per id tempus inferior Germania iactabatur procellâ bellorum. Ac Principi Auriaco multa nimium secunda veniebant. Itaque multiplex religiosis quoque erat labor, non in Hæreticis modò refutandis; sed in continendis etiam in officio populis, in incitandis, inter seque pacandis militibus, in propitiando denique Numine. Atque Antuerpiæ seditionem cœprantibus militibus, Patrum opera præsentissima fuit. Inter quos præcipuo momento pollens apud Deum & homines gratiâ Christophorus Rodericus ex Italiâ missus in Urbibus, ac regijs Caltris Sacerdotaha, & Societatis propria obibat munia. Nec pacatè agebant in Galliâ Hugonotti, à quibus capto in Aruerniâ Mauriaco; eius Oppidi Collegium circa medium ver dissipatum est: ac mox reddito Regi Oppido restitutum, contentione Mauriacensium: cum Claramontani ad sese conarentur traducere. Ad Prouinciâ Franciæ Claudius Matthæus translatus ab Aquitaniâ Prouincialis, & Aquitaniæ Annibal Codreus; qui Collegium Tolosanum olim regebat, impositus: cui tanquam Vicarius, qui ad Rhodanum Collegia curaret, Guilielmus Creyton subiunctus. Iam tum de eâ diuidenda Prouincia agebatur, præsertim quæ inter ciuiliu tumultus bellorum itinera, visendorum Collegiorum causâ, summis intersepta essent periculis. Augerio Burdegalenfis Collegij, & aliquot aliorum delegata cognitio. Verùm nouæ turbæ Parisijs ortæ inde eum recedere venterunt. Patefacta enim primò est coniuratio in Regem grauiissima: deinde ipse Rex Carolus pridie Kalendas Iunij, magno omnium bonorum dolore, & rei Christianæ publicæ incommodo, cessit è vita: cum ad cetera in Societatem merita, nuper ei potestatem fecisset sua quæuis obeundi ministeria, Domosque etiam professas toto Regno statuendi. Rebus adeo turbulentis, dum Henricus è Poloniâ expectatur, versis ad placandum caeleste Numen bonorum animis, auctor fuit Parisiensi Episcopo Augerius, vt perpetua oratio institueretur, Sanctissimo Christi Domini prolato corpore. Quod cum ceteris in Templis, Religiosorum primùm hominum, dein Parœciarum octonis diebus fieret, magno Ciuitatis vniuersæ profectu (vt nunquam deest, qui rectè fluentia quæ per errorem, quæ per prauas animi affectiones incurset) extitit vnus è Parochis, sacris codicibus vernaculâ lingua vulgatis notus, Renatus Benedictus nomine, qui multa cœpit in priuatis sermonibus, in circulis, è suggestu pietati noxia spargere, quæ referre nil attinet. Inter cætera superstitiosum affirmabat ad orationem habendam Diuinum Christi corpus in populi conspectum proferre. Quod pestiferum semen cum serperet in dies magis, nec obuiam iretur; Augerius palàm pro concione redarguit. Tum demum excitatus Antistes Theologorum Concilium conuocat, cui Augerium & Maldonatum voluit interesse citato Benedicto. Is pro sui purgatione, vituperationem in Augerium texit, tanquam ab eo iniuriâ notatus. Facile suam Augerius causam egit. Sed eo mox, & Benedicto summòs è conuentu, Pellettarius insignis ceterâ Theologus reum facere Augerium aggreditur. Maldonatus respondere iussus; tam luenienter, tamque appositè Societatem, atque Edmundum defendit, ac Parochi demonstrauit errata; vt cunctæ eius propositiones damnatæ à Concilio sint, atque ipse prohibitus alibi, quam suo in Templo verba ad populum facere. Augerio quoque, ad turbas euitandas, ac leniendum Benedicti dolorem, interdicitur concio ijs in Templis, in quibus publica haberetur oratio, vagandi per alia, vt liberet, potestate relictâ. Haud paulò grauior, nec simplex Burdegalense Collegium turbo concussit. Periniquè ferebant Hugonotti

Burdega-

61
Antuerpiæ tres primarum literarum aperire classes.

62
Christophori Rhoderici labores.

63
Caroli Galliarum Regis in Societatem merita.

64
Augerius auctor est, vt Parisijs perpetua oratio institueretur Christi Domini prolato corpore.

65
Parochus obnoxia de huiusmodi ritu spargit.

66
Maldonatus huiusmodi ritum, & Augerium defendit.

67
Burdegalenſis
Collegij turbi-
nes.

Burdegale, totoque eo tractu Iesuitarum humeris, vt paſſim aiebant, Religionem catholicam potiffimum ſuſtineri, Indè cuncta mouere, vt machinis, ſiue cuniculis præſidium illud, atque arcem euertent. Fame primùm aggrediuntur, acerbâ Franciſci Bartolonij fundatoris morte, qui pridie Nonas Ianuarij teſtamento haud condito deceſſit, in occaſionem acceptâ. Ergo fratrem eius heredem per ſe non admodum pietati fauentem vrgere, vt cuncta Fundatoris acta dirimat: ſimul Magiſtratum, Iuratoſque Ciuitatis ſolicitare, ne Prioratum Sancti Iacobi Regiâ, & Pontificia voluntate ſuperiore anno adiunctum Collegio ſinerent capi. Sed fruſtrâ fue-

68
Societas defen-
ditur.

re. Egregio tum Archiepiſcopi, tum Regij Aduocati (Dominum à ſaltu vocabant) ſtudio, Prioratûs inita poſſeſſio eſt. Aduocatus adeo grauiter in Senatu pro Societate, prolatis diplomatibus Pontificijs, Concilio Tridentino, atque teſtimonijs Suriſi Hitoriâ dixit, vt multi Senatorum mutatâ mente palàm faterentur, ad eam diem ignoratione factum, vt eam inſectarentur. Maius indè diſcrimen excepit è vana ſuſpicionè. Carolo Rege demortuo in eius labem ab Collegio, quod vocant Aquitanicum, multarum linguarum carmina (Apotheoſis inſcripta) prodiere non ſine mendis: quæ incertus auctor acutis epigrammatibus irriſit. Eam cenſuram aduerſarij Societatis, atque Apotheoſeos auctor noſtro Collegio tribuunt: affixiſque per Vrbeſi famoſis libellis ſeditionem tentant. Et quanquam calumnia præ manifeſta vanitate paulatim per ſe ſe innoxia obſoleuit; tamen infixus aduerſariorum animis reſedit aculeus. Quare, exacto iam in Gymnaſio noſtro Philoſophiæ curriculum, inſtant apud Academiæ Rectorẽ, ne ſinat Auditores ad ſolennes euechi gradus. Societatem ab Academiâ Pariſienſi reiectam, nec vſpãm ab vllâ receptam mentientes. Quæ vertèrẽ omnia in contrariam ac volebant partem. Quippe cùm re cognita Senatus decreuiſſet, vt aliquot è Præſidibus & Conſiliarijs regiæ Curiæ intereſſent celebritati creandorum Magiſtrorum, tumultibus ſuâ præſentia prohibendis; nunquam poſt Burdegalenſem Academiã conditam pari nobilitate conſeſſus dicitur ſpectatus ad ſapientiæ honeſtamentum. Archiepiſcopus, duo Præſides, quinque & viginti Conſiliarij, Aduocati, & Procuratores Generales Regij. Locumtenens generalis, Iudices Præſidarij in Viennæ Prouinciâ, maximus ad hæc Iuriſperitorum, ac Medicorum numerus, aliæque præſtantiffimæ perſonæ interſuere. Die Mariæ Magdalene cultu ſoleni acta celebritas. Aderat & Collegij Aquitanici Rector, qui cùm cæptę diſputationes bellè procederent; inſterſtrepens, inueſtiuam domo allatam ex improuiſo orſus effudit. Sed nihil fecit lucri, niſi vt reſpondendi neceſſitate Patri Carolo Sagerio impoſitâ, plus extemporaria huius diſtinctionis gratiæ, & plauſus, quàm meditata eius oratio haberet. Igitur magno omnium conſenſu repetitæ diſputationes, atque ad finem vſque perductæ. Tum Vicecancellarius Academiæ publicæ interueniens, quanquam Rectoris Aquitanici criminationem non audierat; tamen laudationem Societatis vltro exorſus, non poterat accommodatiùs dicta ab eo conſutare, ſi de induſtria orationem contra adornatſet. Ita demum ingenti plauſu diſcipulis Bacchalaureatûs, ac licentiæ honores rite collati. Ioannes Pugetus à Sancto Marco vndecimum circiter annum in Societate agens primum hoc Burdegalæ Philoſophiæ curriculum peregit: è quo, proximâ nec dum compoſita, odioſior cohorta tempeſtas. Is, cùm diuina nunquam animo penitus hauſiſſet, poſt abſolutas Philoſophiæ Scholas, cæpit, quod iam diu meditabatur, palàm exequi, vt ab Societate deſiceret. Doctrina non admodum excellebat: tamen communi Societatis nomine ſuffragante, deinde iactatione quadam, cunctiſque moribus ad nuncupandam auditorum gratiam factus, vulgò habebatur in precio. Eâ ſibi vmbra, tanquam re placens, exiſtimabat vno ſe ſtare Burdegalæ Societate: ſi ad Collegium Aquitanicum tranſiret; eo ſecum opinionem ſcientiæ, & auditorum frequentiam tranſlaturum. Eâdem ſpe dicuntur etiam aduerſarij impulſiſſe. Quæ cùm cognouiſſet Sagerius, ne pateret fuga deſertori, quoad reſponſum à Prouinciâli referretur; Collegij fores iubet diligenter aſſeruari, nec fruſtrâ. Impatiens moræ Pugetus duodecimo Kalendas Sextiles conatur erumpere, renitentemque Richardum Flaminium Theologiæ Præceptorem etiam vulnerat. Verùm per diſcipulos Pugeti, qui eum ex compoſito ad fores Collegij opperiebantur, ad Magiſtratum deſertur indicium,

69
Iterum oppu-
gnatur.

70
Defenditur ite-
rum.

71
Io. Pugetus
Philoſophiæ
magiſter Societatem
turbat.

inter-

interfectum ab Iesuitis Philosophum. Ecce tibi accurrit cum armatâ manu Gubernator, ac Iurati Ciues, qui nisi exhiberetur, reuocites credere. Pugetum viuere, tandem perpulere Sagerium, multa de vi, concumeliâque quod eo pacto in Collegium irrupissent conquestum; ut eum illis traderet apud Archiepiscopum asseruandum, quoad Præsidum Societatis voluntas cognoscereetur. Incredibilis interdum est hominum an inscitia, an peruerfitas? Cum passim probra; & conuicia in Societatem Pugetus spargeret, Collegij Aquitanici procuratores litem instituerunt, ut eum haberent Magistrum. Iamque totâ Burdegalâ Societas eâ opprimebatur inuidiâ, tanquam Pugetum, & Collegium Aquitanicum per summam iniquitatem, ac fœdum liuorem insectaretur; Hæreticis vlcus exacerbantibus, ut dè ea exturbanda seriò ageretur. Bis acta causa in Senatu est. Nec puduit pro se Pugetum sari: pro Societate Sagerius dixit: cui ita bonitas causa, solida & vera sapientia, Deus denique adfuit, ut ostentator, ac vanus Philosophaster, qui cunctos mortales, ne dum Burdegalenses Socios præ se stiperes, atque umbras rebatur, planè infans, clinguis, atque id quod erat turbulentus, & Apostata apparuerit. Accessere ad Societatis causam Patronus Archiepiscopi, & Aduocatus regius: quorum auctoritate in auram secundam versa tempestas. Rector ipse Academia, qui in Senatu causam Apostatæ aliquando egerat, errore agnito, ad nos patrocinium vertit. Denique frequentia discipulorum, quanta nunquam antea, ut millenarium numerum superarent, instaurata sunt studia: quanquam à Sagerio indulgendum Academicis fuit, ut insignia Doctoris acciperet: negantibus se Disputationibus Collegij affuturos, nisi Doctor Præses esset. Pugeti opinio sensim euauit: præsertim cum ad colligendam eximij Oratoris famam è Perpiniâ Orationibus vnam tantquam suam pronuntiaturus, cum is fortè rumor emanasset, ac multi in auditorio cum exemplaribus eius orationis constitissent, in furto manifesto deprehensus, risum pro plausu tulit. Tandem è Societate penitus segregatus vitam non malam inglorius egit. Hos inter Burdegalensis Collegij fluctus, aliquot antè annis accepta Mussiponti Academia cœpit institui. Mussipontum iam frequens vsus nominat Oppidum in Lotharingia (quod Pontem Amafonium alij, vel Mutionis vocabant) Mosella interfluente, amenitate, ac feracitate soli aptissimam multis sedem, atque conuenarum frequentia vndique opportunam, Carolus Lotharingus Cardinalis, ut in loco memorati, suæ ditioni, vicinisque præsidium moliens, ibi sub disciplina Societatis generale doctrinarum Gymnasium statuit. Ergo rebus iam prope maturitatem, ac festinante Cardinali, ineunte Nonembri latinæ linguæ palæstra tribus distincta classibus, & quæstionum conscientia explicatio cœpta: duobus & viginti Collegium incolentibus, quibus Edmundus Hayus, Franciæ Prouincialatu defunctus, præpositus est, Franciæque nouum Collegium subditum. Ceterum optimus Cardinalis de tota re catholica, dèque Societate, cuius in Gallia patrocinium vltro assumpserat, plurimum meritus, vix primos Academiæ huius degustauit flores, ingenti damno publico, ereptus exeunte hoc anno mortibus. Collegium Lugdunense Henricus Tertius Rex, vbi primùm in eam Urbem è Polonia venit, Regina eius Mater, alijque viri nobiles præsentia sua cohonestarunt. Prolata in scenam à discipulis Iuditha Tragicomœdia, quatuor Cardinalibus Borbonio, Estensi, Guisio, & Lotharingo adhuc superstite, cum Episcopis, ingentique Virorum Principum corona spectantibus. Turnone quartodecimo Kalendas Iulias noui Sacelli ædificatio inchoata. Camberij multum valuit, & ad leuandas Pauperum necessitates, & ad beneuolentiam Collegio publicam demerendam, quod in caritate annonæ multis vulgò præ inopia pereuntibus, Socij vltro per Urbem ostiatum stipem emendicarunt. Pacatè, atque ordine cunctis in Hispaniæ Prouincijs stuebant res. Eoque minor annalibus noua amantibus materies. Cuncta vbiq; calebant nouorum ardore Prouincialium. Sed Antonius Cordus rationem quandam orandi à se inuentam spargens, veritus alium docere nondum, quàm à Sancto Ignatio in Exercitiorum libello descriptum. Vnicuique enim Religioso Ordini, vti proprium est destinatum, & vltimum quod spectat, ita conueniendi propria est via. Oratio in Societate non finis, sed adminiculum est ad

perfectam cupiditatum victoriam, atque ad agendas res in proximorum auxilium, & maiorem gloriam Dei. Libello Exercitiorum, quæ ei oratio, meditatio, contemplatio apta sit, sat planè explicatur; neque captanda ex vna, alterâue vocula in eo fortè inferta occasio alienæ rationis ingerendæ; sed regiâ, atque vsitatâ incedendum viâ, vt diuinus ad nos fauor per ea, quæ nobis propria voluit esse, præfidia delabatur. Plurimæ in agros, & Oppida, singulari cum accolarum bono, habitæ excursionès. Duo quoque ad redimendos captiuos pecuniâ, quam Magdalena Vlloa suppeditabat, Algerium missi, Pater Franciscus Turrius, & Franciscus Simonius. Nouem postulatu Regis, cum copijs in Belgium transportandis ituri ad Sancti Andreae Portum, quò exercitus erat edictus, venère. Præerat Classi Petrus Menendes, is, qui Florida præfuerat, quo sparsis morbis consumpto, multisque militum alijs infirmis, dilata expeditio est. Verùm Socij, cum expiandis militum animis, prohibendis criminibus, inferendis virtutibus, conatu maximo desudassent; multò tamen collegère maiorem ex opera agris corporibus præstita caritatis famam: se se enim obliti, suasque vitas pro aliena salute deuouentes; nullum vel sordidum, vel arduum prætermisere ministerium, quod posset solatio miseris, ac leuamento esse. Alijque deinceps submissi, vbi nonnullos eorum commune malum, vel laborum magnitudo affligerat. Et quidem sancto sub fasce Pater Andreas Martinus, cuius laboriosa eminebat industria, animam posuit. Mortuus & Didacus Canizares Gandiæ multæ virtutis, atque doctrine. Trigueri Ferdinandus Guillelus quarto & sexagesimo ætatis anno, cum iam magnus natu ad Societatem se recepisset: vir potius supra, quàm infra modum asperitati, paupertati, despectui sui, precibus, ac meditationi deditus: cum tamen libentissimè Moderatorum se nutui subiceret, atque in proximorum procurandam salutem, pauperum ante omnes, agrestiumque effusè impenderet, Vicos ac Villas pedes peragrans, sarcinula sua onustus, durissimo victu, humi cubans in tugurio aliquo, vel templo. Quas res ea, quæ par erat, auctoritas, & sanctitatis existimatio, & gentium ad meliora conuersio sequebatur. Ipsis Ianuarij Kalendis decessit. In Lusitania dudum multi ab recta administrationis via in seueritatem nimiam aberrari conquerebantur. Paucorum arbitratu longo iam tempore vniuersa geri, Ludouicum Consaluium, Michaëlem Turrium, ac Leonem Henricium in primis norantes: qui, quanquam non præessent, tamen ipsos Prouinciales, atque Rectores regerent. Fontem autem erroris Ludouicum. Quippe is nascente Societate sub disciplina Sancti Ignatij aliquandiu eruditus, vt erat excelsò animo, & perfectæ studiosus virtutis, quicquid seuerius viderat, audieratque; dicebatur pro rectæ administrationis vnica lege de prædicare. Noxas nullas ferendas in Societate, sed omnes, & quidem pœna, sensuque corporis vindicandas. Aliud homines bonos, aliud bonos Religiosos esse. Qui ad profectum non corrigerentur; amandandos: nec lenitate, sed seueritate vtendum. Sanctum Ignatium, cum audisset quendam leni tractatione ad officium redactum: pro pessimo id in religioso viro accepisse ingenio: nec multò post eum ab Societate defecisse. Superioribus cauendum; ne familiariter cum inferioribus agerent: & hos de industria exercendos pœnis, & mortificationibus. Hunc esse spiritum Sancti Ignatij: atque aded Superiores nullo modo contentos debere esse pœnis, quas subiecti vltro sibi assumant; sed ipsos iniungere inopinatas. Hunc autem administrationis modum necessarium, præsertim in Lusitania, propter ingenitam hominibus animi excelsum: neque lenitatem Italianam ibi trahendam in exemplum. Et quanquam multi conquererentur Lusitanorum de duritie nimia; tamen re vera potius indulgentia peccari: quòd vel adolefcere noxæ permitterentur impunitæ, vel non statim eijcerentur, qui corrigi nollent. Hæc, & his similia, vt multum dicendo valebat Consaluius, & per se ipsa speciem pulchram perfectionis mentibus religiosis offerebant; facilè Prouincialibus, alijsque Præfectis persuadebat. Quæ ed iniquius accipiebantur à subiectis; quòd cum adhuc tantum in Aula vsùm habuisset Consaluius; non solum agrè ferebant in alienam se prouinciam obtrudere; sed etiam aiebant aulicum hominem aulicam, & quasi regiâ gubernandi formam in religiosam simplicitatem inuehere, ac timoris leges in imperium caritatis.

78
Franciscus
Turrius &
Franciscus Si-
monius ad re-
dimendos cap-
tiuos Algerium
missi.

79
Agris infer-
uientes Socij
moriuntur.

80
Ferdinandi
Guillelmi labo-
riose missio-
nes.

81
Lusitanorum
nimia seueri-
tas.

82
Ludouicus
Consaluius
cuius rigoris
præcipuus au-
tor.

caritatis. Tentauerat huius remedium mali Borgia, cum proximè in Lusitaniam venit, Iacobo Mirone visere Prouinciam iussu: quem cum ad meliorem usum multa flexisset, acriter, quasi disciplinam religiosam planè soluisset, plerique ex illa austeriore disciplina accusauerant. Igitur cum inualeceret morbus, ac præter quamdam quasi discessionem multi ab Societate desciscerent: neque defectionis causa appareret vehementior, quàm quoddam beneuolentiâ mutua, quæ Superiorem inter, atque inferiores, tanquam inter Patrem ac filios necessaria est; mox fiducia, & communicatione simplici imminuta, ostium alendis animo amaritudinibus, prauisque consilijs coquendis patefactum erat, ac remedio obseptum; Euerardus florentissimam Prouinciam, secundum Brasiliæ, atque Orientis Seminarium, tantum auiditate immodicâ summi officij, & naturali animi altitudine, si fortè peccantem, moderari, ac perficere studens; Prouincialem Emmanuelem Rodericum, ex eo hominum genere, qui remissiores habebantur, delègit, propter estimationis suffragium. Nam cum aduersa opinio inualuit, agrè vnquam conuellas, quamlibet ipse facta commutes, preoccupatis animis cuncta in deterius interpretantibus. Et addidit monita Euerardus, quæ adscribam, ut quales ipse optaret Præsides documento sint. Statuebat in primis ad perfectam administrationem, neque caritatem, aut alias virtutes (quanquam in cupiditatum, sui que victoria plurimum sit) satis esse, nisi diuinitus donum, quod Sanctus Paulus inter gratis data enumerat, accedat: ac proinde ei dono impetrando insistendum. Et quoniam id nusquam imminutâ viri boni laude, possit abesse, non inde virtutem æstimandam: atque adeo, etiam si quid in administratione cuiuspiam desideretur; neque idcirco opinionem de eius virtute, aut reuerentiam minui oportere. Deinde statuebat Superiores, atque inferiores ita inuicem animatos debere esse; ut in Superioribus ad ferendas, curandasque inferiorum imbecillitates animus cerneretur planè paternus: postulare enim caritatem, & quodammodo iustitiam, ut qui ex amore se, tamque insigni liberalitate vltro subiecerunt; item amanter, liberaliterque tractentur. Inferiores verò nihil de obsequij perfectione remittant, si quid humanum in Superioribus videant: quia sicut causa homini obtemperandi non virtutes eius sunt, sed, Christus, cuius refert personam; ita nec vitia, si quæ habeat, modò scelestâ non imperet, retardare obedientiam debent. His positis, docebat in Superioribus ad regimen religiosum, atque profectum necessariam in primis auctoritatem esse ex duplici capite: altero virtutis, altero scientiæ, atque vtriusque ad regimen accommodatæ conflatam. Et quod quidem ad virtutis opinionem pertinet; eam tibi conciliabis, inquit, si cures, ut subiecti planè intelligant, quicquid statuas, ac præcipias; eo duntaxat te consilio facere, ut Christo Domino, Societatisque instituto seruias, quoddamque ipsemet ita conducere arbireris. Si amorem aequè dispertias, ac præferas in omnes; sine discrimine personarum. Quibus ex rebus fiet, ut cum vsus monita, increpationes, aut penas exiget; ea sentiant abs te ex caritate, ac mente rectissima adhiberi. Deinde cauebis diligenter, ne subiectorum quispiam suspicetur, te de se minus rectè sentire, suæque virtuti diffidere. Hæc enim opinio beneuolentiam eius, qui subest, erga eum, qui præest, necessariam tollit, & spem infringit in eius gratiam aliquando redeundi. Quare animum despondet, atque incuratus, & insanabilis perseverat in culpis. Atque adeo prudens Moderator, etiam admòdum imperfectis, præteritorum obliuionem, spemque eorum emendationis ostendat necesse est. Super hæc longissimè fugies humanas artes, ne locus suspitionibus aperiatur, quasi non apertè, nec bona fide agas: sed aliud foris ostentes, aliud inuis recondas. Hæc enim suspicio fiduciam eneruat, quâ se Religiosus totum paterno sui Rectoris animo debet credere. Neque calliditatis artibus potest mutæ nexus beneuolentiæ contineri, nec reuerentia, quæ ad absolutam propriæ voluntatis abdicationem, perfectionemque Religiosi obsequij requiruntur. Nec verò contineas in officio. & ad solidam virtutem instituas astutiæ magisterio homines Societatis ingenio, aliisque donis naturæ tantum pollentes: ut si agendum artificiosè sit; non facilè quisquam alteri concedat. Itaque veritas, ac solida virtus conciliet, aliatque necesse est imperan-

83
A Jacobo Miro
ne Visitatore
remedium pro-
curatur.

84
Emmanuël
Rodericus
Prouincialis
constituitur.

85
Euerardi mo-
nita ad perfe-
ctam admini-
strationem.

tem inter, atque obtemperantem animorum, voluntatumque concordiam. Atque hæc quidem ad auctoritatem ex virtute colligendam pertinent. Quod autem ad scientiam spectat, illud est, ut persuadeant sibi, qui reguntur, scire eum, qui regit, suo per se fungi officio: neque aliunde pendere eum, aut que sui muneris sunt, alio ex fonte petere, quam ex obedientiâ eorum, quibus legitime subiacer. At neque hæc opinio satis inquam in subiectis excitabitur, nisi ex vero: tuque planè noris, quæ te nosse oportet. Quæ binis capitibus continentur. Ut cognitum habeas qualis esse debeat, & vniuscuiusque familiæ, & singulorum membrorum Societatis cum exterior disciplina, tum interior, quam Religio præcipue spectat. De vtrâque extant certa monita, ac leges explicatæ in Ministeriorum Regulis, & Communibus, in Examine, in Constitutionibus, in libello denique Exercitiorum Sancti Patris. Quæ omnia debet Moderator notissima, atque ad manum semper habere: & curare, ut etiam inferiores, quæ ad quemque pertinent, non solum norint, sed etiam sciant ipsi Moderatori optimè nota esse: quæ item ipse, ubi usus requiret, modò priuatim, modò publicè explicabit. Hisce præsidij instructus administrationem animo ingenti capebat, doceat, moneat, excitet singulos, subleuet, & crebrè rationem reposeat, & quo se modo gerant recognoscat. Et quidem; quod exterioris disciplinæ est, ministeria cuique attribuat, quæ norit, ac possit exequi, adiumenta suppeditans diligenter, difficultates, quæ suboriuntur, cognoscens, cumque Deo, ac suis Consiliarijs de remedio deliberans, ut suave Domini iugum suauiter feratur: atque constet, si remedium non adhibetur; nequaquam id per Moderatoris incertiam, & negligentiam, seu modicam caritatem stare. Quod verò ad disciplinam spectat interiorem; quia hæc præcipue consistit in exuendo amore earum rerum, quas relinquendas Religiosa perfectio docet, in exercitatione, & conatu ad virtutes adipiscendas Societatis muneribus necessarias, in nutriendis, promouendisque bonis voluntatibus, ac desiderijs, quæ Deus Dominus noster famulorum suorum cordibus immittit; hisce inuigilet procurandis, obseruans cuiusque statum, quantum ei desit, vnde lapsus, quæ curari, ac prouehi ratione possit, adhibens idonea medicamenta modò cum vino, modò cum oleo: simul enitens, ut quisque sese exploret, atque pernoscat, & interiorem hanc disciplinam magnificiat, cupiatque progressum in ea facere, & suscipere suis infirmitatibus medicinam, sine qua præparatione animi nihil promoueas. Atque hæc exercitatio, veluti perpetuum quoddam tyrocinium, perpetua esse debet totâ vita, sicut perpetuæ sunt infirmitates, ad quas cognoscendas præcepta ex libello Exercitiorum de spiritibus discernendis, atque curandis animabus habere ad manum oportet. Denique quemadmodum alijs in rebus, ita in pastoralis hac curâ, atque industria, ubi quod in te est feceris; spei, ac fiduciæ summam repones in Deo: qui pro suâ bonitate sui Spiritus vnctionem subministrabit, ut omnia dirigantur ad eximiam utilitatem animarum, & ad præparanda hæc eius instrumenta ad insigne ipsius diuinæ Maiestatis obsequium. Hæc in præsentia mihi se obtulerunt scribenda, quibus spero & te diligenter vsurum, ac ceteris, qui præsunt, impertiturum. Romæ octauo Idus Octobris. Hæc Emmanuelis Rodericij electio inopina, ut dixi, mirè omnibus grata accidit, etiam Patrum primis, qui videbantur seueritatis auctores, sperantibus vel meliorem administrationem Prouinciæ, vel clariorem eius aptè regendæ prudentiam orituram. Itaque adeo non timuerunt ex altera, quasi factione delectum hominem, vel commodis, vel nomini suo obsuturum; ut vltro subiectâ Patris Generalis voluntati sua sententiâ, totos ei sese dederint, elaborarintque, ut auctoritatem ei conciliarent apud illos, apud quos plus pollebant. Præiuit egregio exemplo Ludouicus Consaluius, humillimè scriptis ad Prouincialem litteris, ei que sese, perinde atque olim Sancto Ignatio, pariturum professus, & reuera præstitit. Neque eâ re minus obsequentis Religiosi specimen edidit, quod cum iamdiu ab aulicis expediri negotijs percupisset; ubi hoc intellexit Euerardo gratum fore, qui diligenter aduigilabat, ut Socios omnes ad religiosa claustra, & negotia ab aulis reuocaret; ita Sebastiani animum pertractauit, ac suauiter inflexit; ut missionem bonam concederet. Itaque Mauritio suo relicto, iam bonus senex,

86
Ludouicus
Consaluius ab
aula recedit.

87
Euerardus ab
aulis suos abet.
se volebat.

tanquam

tanquam vnus è numero, in Eboresi Collegio audiendis discipulorum præcipue confessionibus sedulus infudabat. Ceterum cum Rex profectorem in Africam cogitaret, ad suas, vt aiebat, Arces recognoscendas; teneri Ludouicus non potuit, quin grauitè ab eo consilio detereretur: & quia parum profecit, incerta humanorum casuum reformidans nullo reliquo Regni subsidio, præ aegritudine in morbum lapsus, trahentem moras Regem in Africâ rursus institit obsecrare, & obtestari per literas, tanquam supremis verbis, ac votis, vt primo quoque tempore se Lusitanix suæ mæstissimæ ob eius desiderium redderet. Tum Rex commotus animo est. Continuo in Lusitaniam reuersus, Ludouicum iam Olyssiponem deportatum cum ijs literis inuisit. En, inquit, literæ tuæ: Ecce me; Vide quo apud me loco sis. Sed Pater ex eo morbo nunquam planè conualuit. Hoc anno Garzia Simonius, & Balchazar Alphonso Sacerdotes, itemque Constantinus Rodericius, & Cosmus Gomius laici ad Angolanam expeditionem missi. Id Regnum in secunda Angolana expeditio. harum Historiarum Parte descriptum est: atque expositum ab Rege Angolano Patrem Franciscum Goueam, veluti in custodia retentum, eius opera multum vtentem. Iamque tradiderat ei è suis nobilibus duos, quos Christianos efficeret, spem suæ quoque conuersionis haud modicam præbens. Ergo Rege Sebastiano, ac Præfecto Classis eodem Paulo Diaz, qui primum anno millesimo quingentesimo sexagesimo illuc tetenderat, instantibus, atque, si nihil aliud, certè vt Patris Gouæ Barbaro eripiendi via tentaretur, concessi, quos dixi. Præfectus pridie quam conscenderet, Classarios omnes ad Sancti Rocchi domum adduxit, vt Sacrosancti patris robore vnà præmunerentur. Duos in Brasiliam profectos Sacerdotes, Didacum Mendem, & Franciscum Lopium Hæretici Galli cepere, ac spoliarunt, salute pro insigni beneficio donata. Interrogati num Papistæ essent; affirmarunt, atque adeo è Societate Iesu Sacerdotes. Aliquot dies sub naui tecto prope ieiuni, nec sine vexationibus habiti, expectabant in horas, quid de se Hæretici statuerent. Trierarchus, in cuius erant potestate, vitâ donabat: Rostratæ alterius Dux deposcebat ad necem: incaluitque vsque eo eius perseuerantia, huius pertinacia; vt iam se ad decernendum armis accingerent. Tandem noluit Deus feruorum suorum causâ quemquam damnari facere. Hæretici inter se pacantur. Illi edito fidei præclaro testimonio Olyssipponem incolumes redeunt. Tres alij eodem submissi cursum 90 prosperum tenuere. Sed in Indiam cum Valignano Visitatore egregia operarum In Indiam egregia operarum transitur manus. manus transmisit. Cui expeditioni Deo, qui earum regionum summam necessitatem norat, ita res temperante, cuncta fauerunt. Nam cum lectum ex Italiâ manipulum ducens, in Hispaniam P. Alexander venisset; hîc, tanquam cœlitus demisso igni, plurimorum corda eiusdem profectio studio flagrantia reperit: & parem in Prouincialibus alacritatem, vel cum suæ Prouinciæ incommodo, lectissimum quemque tradendi. Ergo cum ad quadraginta Olyssipponem conuocasset, eos, dum expectatur consensio, in Domus Professæ parte, propria mensâ, ac reliqua vita ab vsu ceterorum secretos instituit. E Prouincijs, Nationibusque diuersis congregatos gratia Christi, & secundus in Religione sancta natalis, veteri abolito nomine, maiorem in consensionem, ac germanitatem copulauerat, quàm inter fratres dulcissimos natura conciliet. Toti ad comparandam profectorem intenti, spatio precationum longiore, exercitiorum spiritualium repetitione, crebris flagellis, alijsque asperitatibus, adeundis Noscomijs, & Custodijs, ita omnia oblitæ erant mortalia; vt cum tantæ celebritatis Olyssippo sit, nemo vnus ex tanto fuerit numero, qui eius Verbis videndæ voluntatem Valignano significarit. Quod non sine causa ille admiratur: imò ne ad captandam quidem auram, ac liberiore in Cælo respirandum volebant egredi: nempe superuacuum existimantes, qui iam animo omnes noui terrarum Orbis erumnas præceperant, hæc querere laxamenta: sed potius studentes Europæ commoda vsu prius, quàm migratione relinquere. Valignanus, qui bis in hebdomada vniuersos publicè cohortabatur, eo præcipue insistebat; vt in singulis animarum Christi Domini emptarum sanguine sitim alens, magnam ad ministeria, & loca quæuis indifferentiam enutritet. Nescio enim quomodo P. Valignanus indifferentiam commendat Indias petentibus. magis blanditur Iaponiæ nomen, & illuc vota plurimorum feruntur. Itaque ille docens

88

Angolana expeditio.

89

Didacus Mendem, & Franciscus Lopius ab Hæreticis capti.

90

In Indiam egregia operarum transitur manus.

91

P. Valignanus indifferentiam commendat Indias petentibus.

docens in animo sibi esse totam constituere Prouinciam, familias paulò numero-
siores interponere, vnde & peterentur disponendi in stationibus, & quo subinde
ad renouandam religiosæ disciplinæ seneritatem, & spiritualis militiæ, quasi exa-
ctuenda arma, receptum haberent; omnes admonebat; vti planè persuaderent
sibi, quàm necessaria ad id esset summa cuiusque obedientia, eademque quàm
Deo grata sit, quàm propriè, & publicè salutaris. Cùm ita suos Valignanus insti-
tueret; ipsimet salutaria monita Pater Michaël Turrius dedit. Nam cum eadem,
quæ ahcubi in Europâ, item in Indiâ inualuisse austerior gubernatio ferretur, ad
eamque rem mitigandam egregiè animatus Valignanus iret; monuit eum sapien-
ter Michaël: Primùm, vt quam conceperat mente lenitatis viam re potius tene-
ret, quàm prædicatione vulgaret. Ne si tanquam Iobezum annum denuncians ad-
ueniret (vt est procliuis lapsus ad mollia) subiret pro moderatione remissio; at-
que inferiores, præterita cum præsentibus comparantes, notare, atque damnare
gesta Præsidum, cum simplicis obsequij detrimento, edocerentur: quòd minùs
cautè id in Lusitaniæ inspectione seruasset Miron; plus incommodi peperisse, quàm
commodi. Deinde consilij plurimùm vteretur: neque ad id adhiberet homines
ad suum ingenium factos; sed publicè virtutis, & prudentiæ fama commendatissi-
mos: atque in consultationibus ita rem proponeret, suo occultato sensu; vt libe-
ra cuique relinqueretur in omnès partes sententia. Nam qui secus, inquit, facit, ne-
quaquam lumen diuinum per Consiliarios querit; sed priuati sui iudicij comproba-
tionem, & auctoritatem aucupatur. Rex quoque Sebastianus benignè concessit non
modò tanto numero viaticum; sed etiam assignauit, vnde possent in Indiâ noua
domicilia excitari. Ergo rebus è sententia gestis, relictoque in Lusitania Patre A-
lexandro Villaregio, qui res Prouinciarum Indiæ, & Brasiliæ in eam vnàm inten-
tus rem, procuraret; duodecimo Kalendas Martij duo & quadraginta de Societate
in quinque distributi Naues, octodecim cum Valignano in principe euntibus vela
fecere. In alium indè prouecti tam faciliè Guineæ transmissere oram, plagamque
torridam, ac bonæ spei promontorium; vt Valignanus hoc eam nauigationem ha-
buisse mirum diceret, quod nihil experta esset rerum, quæ alijs admirandæ contin-
gunt. Mozambicum appulsi, hic primùm ex Ioanne Baptistâ Ribera, qui nauiga-
bat in Italiam, cognito Prouinciæ afflictissimo statu, tot ereptis columinibus, ad-
mirati sunt diuinam prouidentiam, quæ tantum adeo opportunè auxilium summit-
teret: incitæque adsequendum, qui tam euidenter ducebat, omni conatu Deum.
Reperere ibidem Franciscum Monclarum, ac Stephanum Lopium, sedulos, piof-
que Sacerdotes, aliquot ante annis cum Francisco Barretto in expeditionem Mo-
nomotopicam missos. Quæ expeditio, quia funditus prope conciderat; ipso, cum
plerisque militum, & Sacerdotum etiam Nostrorum comitibus Barretto morbis
extincto, vtrumque Valignanus, moræ pretium Mozambici præsertim tam laboran-
te India nequaquam fore existimans, secum Goam peruexit. Ita quatuor & qua-
draginta è Societate, & eorum sex & viginti Sacerdotes, tanquam è Cælo missi,
cum res propè deploratæ habebantur, Goam appellunt. Valignanus quàm faciliè,
atque è sententia in Italiâ primùm, tum in Hispaniæ Prouincijs, ac præsertim in
Lusitaniâ, postremò in longissimo ad Indiam cursu quicquid se obiecerat difficul-
tatis cessisset, ac denique perpetuum quendam, præter morem humanarum re-
rum, auræ secundæ afflatum reputans, quanquam Deo gratias submissione animi
maxima agebat; tamen tantam prosperitatem vix amabat. Apostoli Pauli verba
formidans: Quis enim filius, quem non corripit Pater? Quod si extra disci-
plinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri, & non filij estis.
Aggreditur statim administrationem: distributionem diurni, nocturnique tempo-
ris in stas, ac certas actiones ad Europæ formam reuocauit, ex voluntate tum
veterum, tum maximè recens aduectorum Sociorum: quæ res in posternum opti-
timè cessit. Tyrones à Veteranis etiam mensa secreuit. Salsætarum Ecclesiarum
regimen, quod nuper Roma admonitus Emmanuel Texeira Archiepiscopi curæ
permiserat, tum rogatu Antistitis, cui Pastores idonei non suppetebant, tum Chri-
stianorum, quasi communi comploratione recepit; ita tamen, vt haberet Racioli
Archie-

92
P. Michaëlis
Turrij monita
ad P. Valigna-
num.

93
Sebastiani Lu-
sitaniæ Regis
liberalitas pro-
mittendis ad
Indos.

94
Felix Nostror-
um nauigatio.

95
Valignanus
cum Socijs
Goam appellit.

96
Multa ad reli-
giosam for-
mam decernit.

Archiepiscopus Vicarium, ad quem iurisdictione pertineret: & Nostros constaret non ex iustitia eo munere, sed ex caritate fungi. Collegio ibi Marganensi initium factum, veltigalibus à Sebastiano Rege attributis: vbi ludus literarius ad primam indigenarum puerorum eruditionem: nec multò post etiam moralium quæstionum, & Canarinæ linguæ in Sociorum vsum schola inducta. Ibidem corpus Patrum habebatur, vnde per Paræcias distribuiebantur. Ei Collegio Antonium Acoftam perstudiosum Sallettanorum præfecit, Baziano reuocatum: quò Franciscum Monclarum Rectorem eius loco misit. Ad hæc Roderico Vincentio ex his, quos secum ab Lufitania duxerat, Prouinciali declarato, missoque Cocinum, ipse destinabat in Borealem partem proficisci, vifitationem auspicatoris: cum Deus consolari famulum suum voluit, & ostendere carissimi filij loco se illum, nequaquam extra disciplinam habere. Namque Octobri mense graues morbi iam reflorescens Collegium inuadunt, ipso in primis Valignano afflicto. Species erat miseranda, cum ad quinquaginta pariter ferè decumberent, & malum contagio serperet, & alij super alios quotidie inficerentur, eque semel prostratis egrè recreari quisquam posset. Quartum iam annum Goanum Collegium hisce morbis conflictabatur: & quanquam cuncta Vrbs post obsidionem admodum insalubris fuerat; tamen cum salubritas alibi redijisset, perstabat in Collegio mali vis. Franciscus Riera magnæ vir virtutis, ac prudentiæ è Prouincia Aragonia nuper aduectus, quem iam Collegio Valignanus præfecerat, ingenti omnium dolore extinguitur. Nec post multò Emmanuel Leyttonus iam pridem ipsa in India Societati additus eloquentiâ, auctoritate, ac ceteris ornamentis præstantis: mox alij duo fratres. Ex vicinis quibusdam lacunis oriri vitium putabatur. Itaque consilio Dymæ Medici, qui & paruam ad id insulam suam commodauit, Valignanus iam non nihil releuatus, distribuit in varia loca malè valentes: tum animo ad remedia simul diuina conuerso, reliquos in Collegio Socios hunc in modum alloquitur. Plaga, quæ annum iam quartum hanc Prouinciam, & hoc præcipuè Collegium vexat, sanè grauis est, Patres, Fratresque. Quid enim grauius, quam hoc breui spatio, in tanta operarum penuria, cum tot vndique, gentes auxilio destitutæ pereant, amplius octo & quinquaginta nobis, & in ijs præstantissimum quemque ereptos? Respirare videbamur subsidio nuper tam copioso, ac lecto ex Europa summisso: sed iam quo loco sit res videtis: paucis diebus magnarum partium, & atque virtutum par Sacerdotum, ac Fratrum amisimus: de ceteris, quid futurum sit, Deus nouit. Gratiæ infinitæ sint summæ bonitati, quæ cum tanto bono eorum, quos ad se euocat, nos erudit, quos relinquit. Nam mihi quidem pro euidenti hoc pignore est Dei Societatem, & præcipuè hoc Collegium, ob res insignes ab eo, ex quo conditum est, in Religionis propagationem gestas amantis. Corripit enim Deus, quos diligit. Verùm æquum est, nos filiorum instar obsequiosorum ita hæc monita excipere; vt quid ex nobis postuletur inuestigemus: ne fortè Patris correctio in animaduersionem Iudicis euadat. Quid ergo est? Ad placandum succensentem Patrem, ad preces, ad ieiunia, ad sacrificia confugiamus. Expiemus confessione generali susceptas maculas, vota, vitamque totam instauremus: hoc petit Deus flagellis hisce: hoc est paternæ eius seueritatis efficacissimum placamentum, & idem saluberrimum nobis. Quod vt ordinae, coniunctisque vniuersi animis, ac viribus exequamur; præter macerationem corporis, precesque, & sacrificia (quæ certo numero visum est indicere) id, in quo emendando, ex horum Patrum sententia, quos consului, vnumquemque summum adhibere conatum velim, quatuor capitibus complectar. Nam tametsi, Deo gratia, nec inesse multis, nec admodum grauiter confido; tamen vitia sunt per sese grauissima, diuinæ beneficentiæ summè aduersa, & quæ caelestium donorum ad nos fluentium, vt Sancti Viri docent, non solum quasi canales interrumpunt, sed etiam fontem exsiccant. Primum igitur in se quisque inquirat, erga alias Religiosorum familias quomodo se habeat, quemadmodum de ijs loquatur: ne fortè videamur nobis interdum, quam debemus Deo, explere iustitiam: & si quæ alibi incidunt infortunia, sic intueamur, narremusque, tanquam dicentes: Non sumus nos placetur, sicut ceteri hominum: affumentes nobis quodammodo in sanctitate, in literis,

97

Collegij Marganensis initium.

98

Graues morbi Goanum Collegium intuent.

99

Valignani ad Socios adhortatio.

100

Quatuor corrigenda in Notis, vt Deus placetur.

in

cto, alij Dambæam secessissent; ne præfidijs carerent Sacramentorum, Patrem Cardoso, & Franciscum Lopium ad eos Patriarcha, & Emmanuel Ferdinandus misere. Multi postea testati sunt, ingredientem iter Cardoso, planè denunciassè, se quidem ire, quoniam sic mandaret obedientia; ceterum nequaquam peruen-
 turum: erant enim cuncta obsepta periculis. Deinde in via iterum affirmasse: se diem posterum nequaquam egressurum: quod planè euènit. Nam postridie irruen-
 tibus latronibus occisus est in obedientiæ, & caritatis sacrificium. Vir erat eximia virtutis, & labentis Abassinæ Ecclesiæ columen: strenuè in adiuuandis non solum Lusitanorum reliquijs, sed etiam Abassinis laborans, quorum linguam rectè iam-
 diu perceperat. Franciscus Lopius leuiter vulneratus euasit. Et quidem, vt testatur vnus comitum Abassinus, nomine Emmanuel, ideo non est confectus: quòd cum peruenisset ad viuum ferri mucro retortus est. Cardoso sublato, in solarium, & auxilium Patris Lopij Pater Emmanuel Dambæam migravit: Patriarcha, & Antonius Ferdinandus Fremone subistite: tum vt reliquias in eo Pago Catho-
 licorum curarent, tum vt cœptam agriculturam ad aliorum quoque Patrum, & pauperum Catholicorum leuamentum, ne intermitterent, cum aliunde speranda subsidia non essent: tum maximè, vt si fortè auxilium Lusitanorum ex India, quod summè exoptabant, & flagitabant, appareret; præstò essent rebus ordinandis. In Iaponia Pater Franciscus Capralis, vbi hyemis inclementia se infregit, Amangu-
 cianæ Ecclesiæ rebus compositis, susceptam superiore anno peregrinationem cum Ioanne Iaponio comite Meacum versus repetit. Iter primum ad Regnum Aq-
 uo conuertit salutaturus Moridonum, omnium circa eum tractum Regnorum poten- tem, Omnia erant terrâ, marique infecta prædonibus. Nec temerè alij ea maria attingebant, quàm Pyratæ: vt vni ex ijs permittere se Capralis cogere-
 tur: quem non fidelem modò, sed officiosum adeo expertus est; vt latronem bonum appel- laret. Nam & humaniter vixit, & accuratè ab injurijs aliorum textit prædonum, & graui implicitum morbo domi suæ dies octo hospitaliter habuit, dum Ioannes ad Moridonum Regem excurrit: postremò similem sibi nautam reperit, à quo Sacaium vsque perueherentur. Reliquere eum meliorem Patres, pollicitum mini-
 sterio infami renunciaturum, & tamen miserum, quòd inuentum Regnum Calo- rum occupare nesciuit. Capralis, & Ioannes statim Sacai in Sangam profecti, quòd instabat sanctior Hebdomada, quæ in ea Insula confluentibus vndique Chri-
 stianis ceremoniâ magnâ celebratur: iamque ad eam rem Organtinus, & Lauren- tius aderant. Exanguis, & longâ valetudine, quâ nondum explicari potuerat, Ca- pralis miserè confectus peruenit: sed breuè tum Christianorum humanitas, tum ex eorum feruore læticia recrearunt. Ipsâ Palmarum Dominicâ Nobiles quinqu-
 ginta sese in Templo publicè verberarunt: in quibus Sancius Sangandonus, & Si- meon Iquenda Tangodonus, vnus è Præfctis Arcis Vacai, fuere. Die Paschæ quatuor & viginti baptismo consecrati, & septem in Castello vicino. Tum Patres ambo, Fratresque Meacum concessere gratulatione maxima Christianorum. Saluta-
 to Nobunanga, qui fortè in Vrbe aderat, rebusque cum Dynastis è sententia gestis, Capralis domesticis componendis institit. Pusilla erat familia: tamen alij post alios ad spirituales commentationes singuli octiduum secesserunt, inque vilibus ministe-
 rijs, asperioribusque corporis afflictationibus exerciti, postremò repurgatis generali confessione animis, instaurarunt magno fernore vota, recenti ad se totos, aliosque diuino cultui summittendos impetu capto. Dum Nobunanga Meaci fuit, multi ex
 domo veritatem complexus est. Postea apud Sangam gener Sangadoni Præfctus Arcis baptizatus est. In Arce Vacai, quæ Mioxidoni fuerat, postulatu aliquot ibi degentium Christianorum, Laurentius missus; cum inciperet catechismum explicare; irridebant Ethnici Christianos, quòd tam magnificis renunciarent Numinibus Xacæ, atque Amidæ, vt sese homini virgis cæso, & Iaponiorum instar latronum cruci suffixo prosternerent. Sed placuit Deo, vt mox diuitias Cru-
 cis Christi sentirent. Nam vbi Laurentius ad eam venit catechismi partem, in qua immensum explicabat amorem, quo Iesus Christus Dominus Noster, non coactus, sed

104
Iaponia res.

105

Publica in
Templo nobi-
lium Iaponum
verberario.

106

Plures Ethni-
ci die Paschæ
Baptismo con-
secrantur.

107

P. Capralis do-
mesticam No-
strorum disci-
plinam curat.

108

Catechismi
fructus.

109
Ethnici qua-
draginta Cru-
cis insignibus
decorantur.

110
Alij multi Bap-
tismo abluti.

111
Variæ per Ia-
poniam excu-
siones.

112
Patientis Chri-
sti caritas, val-
de Iapones af-
ficat.

113
In Bartholo-
mæi Regis di-
tione Euange-
lium propaga-
tur.

114
Rex bellum
pro Religione
patitur.

fed volens, libensque salutis humanæ causâ, tot ærumnas, adeoque acerbam mortem pertulit; illi ipsi modò vituperatores mysteriorum Crucis, vt est gens elatiore animo, sed liberali, & nobili; caritatis magnitudine capti, dedere manus: inensisque superstitionis patriæ symbolis, ferè applicauerunt aures ad voces veritatis, rectèque instituti numero quadraginta, Crucis sacrosanctæ, quam iam supra modum amabant, augustissimis insignibus decorati sunt. In Regnum Tambæ Ioannis Naitodoni accitu, cupientis nouum catechismi volumen à Caprali editum cognoscere; Aloysius, idemque Laurentius missi, cum ad quindecim leucas viginti Christianos equites habuissent obuios: dein ad radices Montis, cui imposta est Arx, ipsum Naitodonum, octidui spatio ad septuaginta militum confessione expiatis, & aliquot eorum, & ipsi Naitodono nunc primùm sacrosancto Christi corpore, quod magna cum lacrimarum copia suscepit, impertitis, quatuordecim præterea ad Ecclesiam adscribere: dum Ioannes ad Christianos Arcis Vacai Catechistam iterum postulantes profectus, corroboratis veteribus Christianis, tres insuper & viginti baptizat, non sine summo discrimine. Nam obsessâ interim ab hostibus Arce, non nisi inde post multos dies nobilis Christiani insigni cura, & quidem prope miraculo, ereptus est. Inter hæc admonitus literis Patrum ex oris Ximi nunciantium aduenisse Nauim ex India, & inde, atque ex Europa literas: vnâque Patrem Ioannem Franciscum Stephanonium, modicum, sed peropportunum subsidium, dum reditum parat Capralis, cum Patre Aloysio, & Laurentio ad arcem Tacaccuqui, quæ fuerat Vatandoni, septem à Meaco leucis, Darium, & eius filium Iustum Arcis eius Dominum confirmaturus excurrit. Postquam omnes è familia Christiani haud amplius viginti, confessiones peregère; Darius, vt ardebat studio fidei propagandæ, & quodammodo pudori sibi ducebat Euangelium tam alibi frugiferum, tam apud se sterile esse; certum ante, ac post meridiem tempus dicit, quo Primores edito signo ad catechismum conueniant. Laurentius Euangelistæ opus aggreditur, Capralis, & Aloysius precibus, & sacrificijs, & vitæ exemplis adiuuant. Quippe maior, quàm pro audientium numero agebatur causa: cum arx in præcipuis totius Coquinai illa esset: & auditores plerique omnes è flore nobilitatis. Sub quintum catechismi diem, iam ferè sexdecim ad salutis partes vergebant. At vbi ventum ad amabile mysterium sanguinis Crucis Christi; quatuor & quadraginta veritatem amplexi, die memoriâ Sancti Apostoli Bartholomæi venerando, in nouam vitam è secundatarum cælesti spiritu aquarum sinu prodire. Tacaccuqui Sacaium Patres reuersi, & hic septem recens Domino genitis; alij Meacum, ad oras Iaponiæ extimas Capralis octauo idus Septembris iter intendit. Iam porta ingens Euangelio pandebatur in Bartholomæi Regis ditione, victoriâ, quam is ex hostibus planè admirandam retulerat. Vndique Ethnicis claudabatur Regulis Bartholomæus, qui iam diu Christianæ in primis religionis odio bellum aduersus eum gerebant. Importunissimus omnium erat Iaphaës Vxor is germanus. Is acerbissimè odebat Christianam religionem: inter cetera viles, imbellesque per eam fieri animos iactans. Quare Bartholomæo sæpè verbis frustra concusso, sæpè insidijs ad necem appetito, tandem ad bellum apertum descendit. Sabbato secundæ hebdomadæ magni ieiunij, ex improviso per noctis tenebras, Bonziorum præcipuè proditione, Omuram Urbem ingreditur. Agebat in Arce Bartholomæus, nec satis munitione, multò minùs militari præsidio firma. Viri non plus septem aderant, ac femina in Vxor is obsequio ad quadraginta. Ita deprehensus, Fratrem de Societate Iaponium in proximo habitantem accersit, si non vitæ præsidium, certè solatium mortis. Quem cum duobus præterea viris, vt ad se venientem conspexit; obuijs occurrens vlnis, & arcè complexus; bono sum animo, inquit, quòd scio eâ potissimùm causâ, quòd Christianus sim, dominatum mihi, ac vitam eripi. Sub hæc pro more Iaponiorum, qui instante morte dant, & accipiunt quidpiam ab amicis; in monumentum benevolentie piacularem globulum, gemmas in Ecclesiæ Iaponiæ primordijs preciosissimas, cum Fratre permutauit. Frater tantam pietatem perspiciens, non ad fortiter modò obeundam necem, si opus sit, incipit confirmare; sed ad eximiam quoque spem de Dei ope, ac virtute concipiendam:

dam : eo verborum pondere ; vt profiteretur postea Bartholomæus , inde se , quamuis adeo humano nudum auxilio , victoriæ spem ingressum . Auxit eam spem sacrilega hostium impietas . Nam simul vidit subiectas Christiano Templo faces ; Ecclesia , inquit , conflagrat , ergo victoria nostra est . Nec Bonzium incendiarium diu pena remorata est . Nam cum inter prædam templi repertum candidum amiculum , quod superpelliceum vocant , sibi induisset ; eoque habitu exultans , & insultans incederet ; ab Ethnicis milite , rato Christianorum Magistrum eum esse , mactatur . Isaphæus , quò Ciues ad sese pelliceret , retocato à rapinis milite , promulgari iubet , se non aduersus Ciuitatem , sed contra Bartholomæum adesse : concederent igitur ad sua tecta Ciues , & munia . Quo præconio cum populus se ei dedisset ; tamen fermè viginti fide nobiles , ac virtute penetrarunt in Arcem . Post meridiem admoente ad Arcem copias Isaphæi , Bartholomæus diuina plenus fiducia , dispositis per propugnacula mulieribus , quæ speciem bellatorum præberent , viros omnes , quotquot aderant , nec aderant nisi circiter triginta , in hostes emittit . Tollit clamorem muliebris ex Arce acies , I E S V & M A R I Æ sanctissima nomina inuocans : cum eadem inuocatione repente gloriosus globus erumpit , maius quiddam humana virtute spirans : isque terror hostes inuadit ; vt in fugam præcipientes actos , Christiani amplius mille passus infecuti , cum vno , alteroue quisque hostilium capitum in manu victores reuerterint . Hac tam insigni victoria Ciuitate ad officium reuersa , quadringenti præterea cum armis Bartholomæo se aggregant . Quo ille numero instandum territo hosti ratus , ad Isaphæum profectus , turpissimum proditorem , cum malè multato exercitu , ex omni Omurana ditione abegit . Hæc conspicati populi , ac Dynastæ , qui à Bartholomæo descuerant , ad eum sese paulatim retulere . Post hæc cum terrâ Isaphæus , Firadensis Fixus mari repararent bellum ; noctu tam seua exitit tempestas ; vt tam Classarij , quam terrestres milites , quodam cæco impetu , quasi lymphati , fugâ sparsim captâ , impedimenta , armæque in medio relinquerent . Contra quos Christiani egressi , multis interemptis , onusti spolijs rediere . Tum Bartholomæus quicquid ditionis amiserat recepit ; quædam etiam cepit ex hostibus , qui paulò post de pace cupidè conuenerunt . Non prætermisit occasionem commonendi Principis Pater Gaspar Coëllius in proximo agens . Iubet diuinam manum agnoscere ad ipsius defensionem extentam : gratum de beneficio esse : & quoniam tam præsens experiatur Numen ; ingenti animo contra impietatem tendat : quæque à Deo accipit , Deo reddat . Valere hortatus . Bartholomæus ipso Sanctorum omnium festo die , præcipuo Fano Omuræ in Templum Dei donato , iussit subinde Ciues omnium ordinum , interesse catechismo : quem cum Gaspar , & Michaël Vafæus è Xiquio aduocatus , exponerent ; tum qui antè defecerant reuersi ad Christum , tum alij amplius mille reliquo huius anni tempore conuersi : inter quos Dynasta Nagaia , cui Ioannes nomen impositum . Is magna pro Christo meditans , statim erectâ suis in terris Cruce , paulò post baptismum morbo captus , cum seuerè testamento mandasset , vt sui vniuersi domestici , ac populares vel Idola , vel patrium solum desererent ; per eos dies , quibus inter nos Natalis Christi recolitur , cælestem patriam natalem habuit , breui spatio ab impietate ad fidem , à fide renatus ad gloriam . In Brasilia ex Collegio Sancti Saluatoris ad beatam Societatem duo migrarunt , Ambrosius Regus adhuc tyro post longum morbum : non modò sine conquestione , & morositate ; sed etiam hilaritate mirâ tolerantum . Ceterarum quoque virtutum specimen præclarum antè valens ediderat , præsertim humilitatis , vehementer rogato Patre Prouinciali , vt liceret ei in Coadiutoris simplicitate vitam omnem ministerio culinæ addicere . Et Ludouicus Mesquita , qui ex Lusitania cum duobus Fratribus Emanuele Dia , & Ioanne Solonia aduectus , ex navigationis ærumnis causam mortis traxit . Visum est diuino factum consilio ad hominis declarandam virtutem , vt relictus per obliuionem in Naui ; quâ aduenerat , libellus nequaquam periret . Bis ea Nauis in Insulam Diui Thomæ intento cursu è Brasilia soluerat , bis vela tempestate interclusa retorserat , cum ad manus venit cuiusdam Nautæ libellus incomptus , & obsoletus , eoque ad Collegium delato pridie quàm Pater Mesquita expiraret , Nauis deinde prospere

116

Sacilegia pietatem inuident.

117

Insignis Christianorum victoria.

118

Bartholomæus Rex gratum se Deo ostendit.

119

Nagaia Dynasta Christianam fidem in suis domesticis exigit.

120

Brasilia res.

121

Ambrosij Regi in morbo constantia.

122
Ludouici Mel-
quita virtutes

tenuit cursum. In eo libello reperta est cuncta eius expressa vita, multaque, & insignes perfectæ virtutis exercitationes. Inter cetera Dialogus legebatur, in quo Angelus cultos docet religiosum de Societate, in quo sita sit Societatis perfectio, & quâ ratione possit verum se eius filium præstare. Multa etiam legebantur vota, quæ consuetis addiderat, & illud maximè: si quando eneniret, vt potestas sibi feret à Summo Pontifice ad alium quemuis religiosum Ordinem transeundi; se ei beneficio penitus renunciaturum: sique Societas vellet expellere, tamen in eâ vitam, saltem tanquam vnum ex famulis, finiturum. Anno ineunte longa in mediterranea suscepta peregrinatio est. Fama dudum ferebat esse in Brasilia interiore venas auri. Id exploraturus Ludouicus Britius Prætor institit à Prouinciali, vt iturus in expeditionem militibus duo adderentur de Societate: quia ex Brasilijs Christianis nemo erat iturus, nisi eorum patrocinio tegerentur. Prouincialis, quanquam rem non probabat; tamen tum vt militum prohiberent iniurias ab innocentibus, & ipsis militibus auxilio essent diuinarum rerum administratione, ac præcipuè, vt suas ipsi multò pretiosiores auri venas, hoc est animas cælo inferendas interim indagarent; Sacerdotem Ioannem Pereriam, & Fratrem Georgium Vellium ei laborum generi idoneos, & linguæ Brasiliæ peritos misit. Pereria eo tempore in Philosophiæ studijs versabatur, post annos multos in Brasiliorum conuersione transactos: sed humanæ Philosophiæ Cælestem, & Aristotelicæ Christianam præposuit, quæ homines docet non tam alia, quàm se nosse: neque animos inanitate inflat, sed caritate implet. Perrexere igitur ambo, vel vitam, si res posceret, pro Dei gloria, & adiumento proximorum parati fundere. In conseruanda inter comites pace, in Litanijs quotidie decantandis, in tradenda mancipijs Christiana doctrina, in facienda diuina re, sed maximè in coërcenda militum intemperantia, & iniqua vi occupati mille terrarum leucas pedibus fermè nudis ob crebro intercurrentia flumina processere, assidua ferè per bella: & quamuis aurum non reperere suum milites; suo ipsi voto penitus fraudati non sunt. Nam spatio quatuordecim mensium, qui in ea peregrinatione consumpti, super cetera ex pietate gesta, pueros ad quingentos grauius animam agentes salutari aquâ ablutos thesauris cælestibus addidit. Multa dictu admiranda de gentium forma, ac moribus: multa de solo, arboribus, lapidibusque narrarunt: quæ piget prodere, ne supra fidem sint: præsertim cum multa eorum ne ipsi quidem, nisi auditu cognorint. Minoris operæ, sed firmis vberioris fuit excursio circa Urbem Sancti Saluatoris. Habet ille sinus recessus varios, atque multiplices, per quos sparsi Lusitani opulenti familias habent magnas, partim è Brasilijs, partim ex aduectis Æthiopicis in conficiendo saccharo, quo Brasilia negotia præcipuè continentur, occupatas. Ceterum diuinis subsidijs eæ familiæ profus carebant: multi ne baptizabantur quidem: plerique in pellicatu consensescere sinebantur. Per has igitur bini Sacerdotes, Laicique vagati Villas laborum, & ærumnarum, quas suscipere maximas, præclarum tulere pretium. Et quidem alter Sacerdotum, qui ad remotiores villas tetenderat, nullum faciebat finem defendi tot animarum calamitatem, peroptans totam vitam ita peregrinando conficere. Adeo vsurpata oculis necessitas, & operæ utilitas commouebat. Sparisit Satan institutam hanc peregrinationem à Prouinciali, vt exploraret, quo quisque iure, & quæ possideret mancipia, num quæ ex Pagis Patrum curæ subiectis: quæ causâ fuit, cur ad ergastula nonnulla accessus non patuerit: plerique tamen excepere, & habuere hospitaliter: nec suo sine lucro, non animi modò, leuato conscientia ipsorum onere, sed etiam rei familiaris. Mancipia enim, quæ frequenter fugâ se auferant in syluas, vel deuoratâ præ desperatione terrâ se se vltro perdebant; multò commodiora sunt reddita. Iam in quatuor Brasiliæ Pagis ita adolefcebat humanitas, & quædam Europæa etiam vrbantitas; vt mirum videretur ex tam barbaris antè hominibus tam cultos euadere potuisse. Sed nimirum christiana pietatis hoc est mansuefacere feros, & ex lapidibus

123
Ioannis Pereriaz, & Georgij Vellij laboriosa, & fructuosa Milio.

124
Excursio circa Urbem Sancti Saluatoris.

125
Barbarorum in Brasilia mores immutati.

deducere, suam quisque etiam euntem, ac redeuntem ab Templo coniugem comitari:

tari: maximè autem frequentare diuina officia, ieiunia, & flagellationes. Inuisentem Patrem Prouincialem gratulatione, & celebritate maxima exceperunt: nec minori humanitate abeuntem: sed alio vultu, ac tantâ quasi pertinaciâ prosequuti, vt egrè post longum spatium remitti domum possent. Instituit Prouincialis, vt per Quadragesimam singulis hebdomadis, reliquo anni tempore singulis mensibus feriâ sextâ pro conuersione gentium agmine procederent se flagris cadentes: quod eo animi ardore prestabant, & copiâ tantâ sanguinis; vt sine lacrimis spectari nequirit. In Pago Sancti Antonij, vbi pietas in primis florebat, visum est sanctæ hebdomadæ solennia celebrare. Ex Vrbe, ceterisque Pagis Patribus multis congregatis, confluxere item aliorum Pagorum Christiani, non pluri, non fluuijs retardati. Hos cum appropinquabant supplicantium ritu compositos, egressi obuiam item agmine Antoniani excipiebant summâ lætitiâ, ac rectâ deducebant in Templum. Hic utrosque accommodatâ temporis oratione Gaspar Laurentius alloquebatur, laudans peregrinorum pietatem, atque hospitalitatem erga eos suis commendans. Valere hic, & in alijs Pagis pia spectacula ad rudes animos sensu religionis pellendos. Nihil tamen ita efficax comperiebatur atque vsurpatio mysteriorum diuinorum. Itaque hoc anno, cum priore tantum semel concederetur, quater permissum est diuinam Eucharistiam sumere; tantam diuini cibi præferebant famem, tantus apparebat ex vsu fructus. Ipse tamen Prouincialis seuerè ante perterritabat petitores, num cælestibus mysterijs idonei essent: lætissimis, qui probantur: è contrario mœstissimis, quibus spes vltra protraheretur. Feminarum duarum, vt in gente ea notabilis fuit vox, dum contendunt, vt sæpius anno communicare liceat; Altera si Deus, inquit, tantâ erga me vsus est liberalitate; cur tu Pater adeo eris parcus? Altera, si corpus toties suo reficitur cibo; cur animus reficiatur suo tam rarè? His latus processibus Prouincialis Sodalitium Sanctissimi Sacramenti, & Valetudinaria pauperibus curandis in singulis Pagis instituit. Cœmeterijs quoque solenni cerimonia lustratis, & addito institutæ superiori anno Sodalitati Misericordiæ, vt lecti singulis diebus Pagum circumirent, inquirentes ægrotos, egenosque, ac renunciarent Patri. Vniuersis quoque hoc præscriptum, ne quem diem abire sinerent, quo die non aliquod ex misericordiæ operibus exercerent: iucundumque erat de legis huius custodia interrogatos audire respondentes hos, aquam se eo die ægroto deportasse: hos dedisse cibos, quos præparauerant sibi: alios colloquio piarum rerum consolatos, & id genus. Multa, etiam tum ad catechesim spectantia, tum ad animum rite Pœnitentiæ, & Eucharistiæ præparandum Prouincialis composuit. Quæ Pater Leonardus à Valle Brasiliæ omnium peritissimus, magna ex parte in eam linguam conuertit. Aliquot etiam Fratres ediscendæ Brasiliæ linguæ in Sancto Antonio collocati. Ipsa in Vrbe instituta est propria catechesis ad mancipia Aethiopica. Aperiebatur multis locis ianua Euangelio: sed maximè obstabat Brasiliorum formido, non audentium ad maritimam descendere, ne ab externis redigerentur in seruitutem. Vt huic occurreretur incommodo, cum Sebastianus Rex è Lusitania Antonium Salemium misisset, diuisâ inter eum, & Ludouicum Britium totius Prouinciæ administratione, eique Australiore attributâ, iussissetque vtrumque Prætozem cum Patre Prouinciali de iure mancipiorum ab Lusitanis Brasiliorum cognoscere, eorumque in posterum libertatem munire; præclara in eam rem decreta condita sunt. Interim magnam Prouinciæ partem calamitates duæ vexabant, vna homines, altera belluas. Inter has desæuijt pestifera lues, vt strata passim occurrerent in syluis, agrisque Ceruorum, Aprorum, Pantherarum, Tygrum, & Antarum cadauera tetro odore latè oram fedantia, & mortifera vescentibus non solum hominibus, sed etiam feris. At homines sæuissimè fames exercuit, Est cibus vulgo Brasilijs radix, quam Mandiocam vocant. Namque tritici solum præ tenuitate potens non est. Inuestitio primi duntaxat Lusitanorum vtuntur. Pleraque terrarum syluæ habent. Vbi sylua succisa est, ibi Mandioca feritur: neque rursus in eodem loco, tanta est soli ignauiâ, nisi postquam se iterum sylua induerit. Seritur autem furculis vtrinque præcis. Hi multos in stolones fruticant, longitudine fermè tricubitales, crassitudine pollicis;

126

Eucharistiæ in Christianis famas.

127

Sodalitæ, atque Valetudinaria instituantur.

128

Brasiliorum cibus.

129
Ciborum inopia pietatem excitat.

130
Instituta supplicationes.

131
P. Pinnæ caritas in pauperes.

132
Inferni pœnas spernens experitur.

133
In Prouincia Mexicana Scholæ literariæ inducuntur.

134
Ingens tempestas.

pollicis; qui rursus recisi pro semine sunt. Ac radicem sub terram agunt bulbosam, arundinum modo, quæ annuo spatio eruitur: si differas; putrescit. Ea radix macerata aquâ, tum ad ferreas laminas crebris foraminibus asperas, perinde atque apud nos Cafæus, affrictu in farinam districta, sine alia præparatione locum panis supplet: non iniucunda dum recens est: si paulùm inueterauit; seu palato, seu stomacho arenæ, quàm escæ similior. Itaque in bellorum, & longarum modò peregrinationum usum reseruant. Cuius tanta hoc anno fuit inopia, vt nulla prope mercede parabilis inueniretur. Quæ fuit Collegio exercendæ tum caritatis occasio, consuetis eleemosynis longè auctis: tum verò etiam tolerantia, cum ne militari quidem mandioca vescentibus affatim suppeteret. Itaque cum fames præsentis malo populum vexaret, & ante oculos grassans in feris lues metu terreret; ad propitiandum Deum ipsi adolescentes Collegij auditores pio exemplo, multisque hominum, & mulierum nudo pede comitantibus, quater supplicationem instituere, in sua acriter seuientes terga, & sanguinis innocentis multum fundentes, Pernambuco hoc anno ad classem elementariorum, altera grammatices addita. Apud Illeos ad famis incommodum accessit bellum ab Aymoribus natione omnium maximè incultra, & fera, & humanis vesci corporibus fueta: eoque inexplugnabili; quod nunquam in eodem loco consistat, repentinis incursionibus hominibus, & annonæ infesta. Minimè optanda, sed tamen opportuna erat hæc materia Patri Pinne, domicilio illic Sociorum præfecto: cuius diligentiam, & caritatem ita populus amabat, ac verebatur, vt cum aliò transferre cum Prouincialis vellet; alijs, atque alijs institutis publicè legationibus institerint, ne tam difficili tempore vnico se illo remedio spoliaret. Quippe valebat multum dicendi vi Pater, efficacissimè hortabatur ad labores, mirâ autem dexteritate afflictos animos erigebat. Deinde inuisens ostiatim pauperes, & sacculos humero gestans, quod ab opulentioribus exorârât, ijs distribuebat. Ex ijs verò, quæ habebat domi, sine vllò diei craftini respectu, largiebatur, semper habens in ore, quod & res confirmabat: Dare, & dabitur vobis. Itaque cum ad ostium domus magnæ confluerent pauperum cateruæ; tamen ex piorum liberalitate suppeteret nihil habentibus vndè multos locupletarent. In Præfectura Portus Securi descendentibus è mediterraneis syluis ad maritima indigenis aperiebatur porta non modica Ecclesiæ propaganda. Sed licet gentis ferociam æstimare. In vno populorum, qui recens adueniant, cum Pater sermone de rebus diuinis instituto ad pœnas Infernas disputando venisset, easque vehementer cauendas contenderet; quidam è turba in medium profliens: Sine, inquit, me illuc descendere. Quid? Non ne is sum ego, qui cum ipsis Dæmonibus possim congrui? Si me cremare ipsi conentur; & ego illos comburam. Visus est autem infelicissimus exitij sui vates. Nam paucos post dies repentino occidit: quo reliqui in stuporem acti, aliquid obseruantia erga Patrem, & aduersus diuinas res hausere. In Prouincia Mexicana inducta hoc anno literariæ scholæ. Non solum Moya Contreras electus Archiepiscopus Mexici à Patre Generali, sed etiam Rex-Philippus datis ob eam rem literis, vt Magistros mitteret, contenderant. Ob eam causam sex non Sacerdotes, cum Patre Vincentio Lenocio Siculo missi. Tempestate, vt fama fuit, post eam nauigationem apertam, iactati sunt maximâ. Die Visitationis Deiparæ in altum euecti prosperè vsque ad nonas Augusti tenuerunt cursum. Eo die ad Insulam Dominicam, ventis ex aduerso flantibus, in periculum adducti sese ad omnem euentum confessione comparant, Fratribus Nautas, vectoresque prædocentibus, Vincentio, qui vnus aderat in ea Naui Sacerdos, noctem, diemque audiente. Sed id prælium potius calamitatis fuit, quæ ad Insulam Iamaicam Cubæ ad australe latus oppositam excepit. Feriebant carchesium fluctus: cumque aduersi inter se magno strepitu venti concurrerent, immensaque nunc aperirentur voragines, nunc aquarum montes exsurgerent; item Nauis nunc abripiebatur in ardua, nunc deijciebatur in præceps: laceratis interim, abreptisque velis, malis cunctis infractis, tota nauis corpore quassato, à puppi, vbi ingens hiatus tanquam fenestra patuerat, rapido veluti flumine decurrente, iam non tam in mari Nauis, quàm mare in ea natabat: arcas,

arcas, Nautasque nunc rapientibus vndis, nunc ex mari in Navim reiectantibus: præcipuum è septem, qui ad clauum laborabant, illisã vasta vnda occæcavit. Nec melior ceteræ Classis erat conditio. Duas videre naues pereuntes, alteram haustam fluctibus, alteram vadis infixam, tertia quoque mox periit. Totidem in diuersa raptæ incerto diu eventu. Sedatã post biduum tempestate, cum vnum è tabulatis Navis deiecessent ad aliquid mali componendum, & in vexillum vestem, quæ ferebatur in mercibus consuisent; aliud minus euitabile malum propè consumpsit. Cibaria vel abstulerant vndæ, vel falso infecta tabo corruperant. Aqua tam tetrum odorem conceperat; vt cum admoueretur ad os, oporteret manu præstruere nares: neque ex ea nisi ex dimenso, parceque dabatur. Ita grauissimas inter incommoditates, longo diuinæ clementiæ experimento, cum vel secunda aura violentior, ita labefactatum, immunitumque nauigium potuisset demergere, menstruo cursu in nouam Hispaniam peruenere. Horum aduentu, aliorumque ibidem admissorum accessu ad septem & quadraginta Mexicani Socij peruenere, aduocatis quoque, qui Habanæ è Floridana expeditione supererant. Nam cum ea expeditio non procederet, præsertim postquam Petrus Menendes, qui constantissimè ad hanc diem sustentarat, ab Rege Catholico primùm classi, quam apparabat in Belgium, impositus, ac deinde mortuus est; neque Habanæ in præsentia idonea labori materies offerretur, Sancius Prouincialis Mexicanus Patrem Antonium Sedennium, & Ioannem Rogerium, duosque Fratres Ioannem Carreram, & Salsedum expeditionis eius reliquias ad paratiorem messem vocauit. Postridie diei Sancto Luca facti progressã solenni Musarum pompã, quam Prorex, Magistratusque Urbis cohonestarunt, Scholã apertã quatuor. Eas etiam scholastici frequentare cœperunt Collegiorum, quæ Prouincialis instituerat: qui prosperum videns eorum successum; in eo erat, vt proprium Mexicanis quoque indigenis, qui summè id optabant, moliretur. Interim cœpta superiore anno eam gentem ad pietatem excolendi studia, non solum retenta, sed aucta sunt. Destinatus Sacerdos est, qui sanctioribus diebus verba illis faceret: alter, qui contentibus aures præberet: aliquot etiam Fratres, qui per Urbem incedentes, ac magna ducentes agmina, fixo identidem gradu sanctæ fidei capita in compitis explicarent, magno audientium iuxta ac spectantium bono. In Peruuiam nullum penetrare hoc anno subsidium potuit. Ioannes Plaza destinatus superiore anno eius Prouinciæ Visitator Madritum cum venisset, Indici consilij Præsidem reperit, acceptis ex Peruuia literis, nonnihil querimonijs, quæ ibi feruebant, imbutum; præsertim quòd Peruuorum cura abnueretur. Sed cum Pater exposuisset causas, quæ Societatem remorabantur, ac præsertim eam ob rem se à Generali mitti, vt iniretur via quàm saluberrimè in eius gentis institutionem incumbendi; tandem Præsides benignè subiecit: ite, ac degite vbi vultis, & quomodo vultis: nam vos, vbiicumque sitis, fructus feretis. Deinde Rex non solum in viaticum; sed etiam ad parandos libros largè suppeditauit. Rebus ita comparatis, sextodecimo Kalendas Februarij Classis vela fecit. Vnam, eandemque Navim è Prædicatorum Ordine Fratres ad quadraginta, decemque è Societate cum Plaza conscenderant. Patres Balthazar Pinna, & Iacobus Suarius in magno Almirarchi Mioparone vehebantur. Nam cum successurus in Plaza vicem, si quid ei humanitus eueniret, Pinna proficisceretur; iussit Generalis diuersis ire nauigijs. Ceterum Diabolus illam quasi sacram Navim tot Religiosis, contraque ipsum tendentibus refertam præcipuè notasse visus est. Postridie quadraginta leucas prouectis, inclinato in noctem die, gubernaculum frangitur. Continuo Nautæ edunt bombardæ signum, quo de more laborantia nauigia ab Classis Præfecto auxilium petunt. Ausus quin etiam est, quanquam turgido mari, Gubernator in Scapha pergere coram casum nunciaturus. Interim vehemens stridebat ventus, & oneraria clauo destituta, aquæ multum recipiebat: sic vt non Religiosi modò; sed ceteri quoque vectores, ac Nautæ non de conferuanda magis vita cogitarent, quàm de morte in Dei amicitia oppetenda. Nec post multo Præfecti missu Mioparo Almirarchi, in quo Pinna, & Sancius vehebantur, aduenit solamen, ac spes magna periclitantibus. Sed erat difficile remedium, præsertim iam se intendentibus tenebris, ac pelago sæuiente.

Illud

135

Studia instaurantur.

136

Catechisis in compitis explicatur.

137

Nauigationes in Peruuiam.

138

Tempestates inuadunt.

Illud in præfens consilium visum est commodissimum; ut oneraria Mioparoni alligata traheretur. Magno igitur labore alligatur. Verùm iam ob vim venti, & aquam, quam oneraria plurimum hauriebat, Navigium vtrumque periclitabatur. Itaque explosis bombardis ad auxilium iterum ab Classe petendum, retinacula maturè soluunt. Tum verò planè de se actum rati, qui clauum amiserant, etiam destitutos suspicantes, totam noctem egere insomnem, in leuanda sentina occupati. Vbi rarescere cœperunt tenebræ, reuixere, conspecto iuxta Mioparone, quod Nauarchus vir bonus suapte sponte, & rogantibus Suario, & Pinna optimâ fide substiterat. Is ubi aliam restare nullam salutis viam vidit; vectores onerariæ omnes in suam Rostatram scapha traiecit. Ita illa cum rebus vniuersis, ac mercibus ad centum millia aureorum nummum estimatione, fluctibus hauritur. Iam Classis longè præcesserat: quam consequi frustra conati, quia aduersus retardabat ventus, tantumque hominum accesserat, nullo addito comreatu, velis retro conuersis, postridie Gaditanum in portum inuehuntur. Tandiu deinceps aduersa tenuit tempestas; ut amissâ spe assequendæ Classis, cum iam etiam timor à Pyratibus increbresceret, dilata sit in Septembrem nauigatio. Religiosis, ut ait Plaza, eo periculo non voluntas imminuta est pretiosas animarum merces quaerendi ex altero Orbe, sed aucta conscientia custodiendæ cura. Et Rex ubi rem cognouit, multum delectatus Seruorum Dei alacritate, atque constantia; iussis iterum, & benignius præberi viæ subsidij, aliisque adiumentis; dixit non se dubitare, quin ea calamitas cessura esset in maiorem Dei gloriam. Apparuit etiam Comitissæ Nieblæ, & Ducum Methymnæ Sidoniæ caritas in alendis magna ex parte Patribus, dum nauigationem expectant. Petrus Guerrierius Archiepiscopus Gratanensis, ut qui ante multum rogarat Euerardum, ne abs se Plazam, cui plurimum tribuebat, abiungeret; voluntatem Numinis ex illo euentu interpretans, nequaquam occasionem prætermisit rursus instandi: sed eâ optimis Antistes præparatione animi, & æquitate ad partem vtramuis ex nutu Generalis pendebat; ut non grauatè repulsam nunc quoque tulerit. Tertiodecimo Kalendas Nouembris repetitâ nauigatione, tribus ad priorem numerum additis Socijs, quindecim discessere. Tum etiam nonnulla Visitatori obiecta mora. Sic enim, quod ille conscenderat nauigium, ipso in portu vado inhæsit, ut non nisi postero, quàm Classis abierat, die puerit vela facere: ad Insulas tamen Fortunatas Classem assequuti sunt. Indè digressi in noua Carthagine Natalitia Domini celebrarunt. Interim in Peruvia magna erat Visitatoris expectatio, non tam turbarum domesticarum causâ, quæ die consensescabant, quàm ut de Collegijs, quæ multa petebantur, transigeretur. Primo anni die Circumcisione, ac Sanctissimo nomine IESV insigni, nouum in Templum Collegij Limensis Sanctissimum Sacramentum translatum est. Templum nulli erat eorum Regnorum inferius. Ad dexteram Aræ maximæ ornato in fornice collocatum est Lignum Sanctæ Crucis, Roma cum idoneo testimonio olim missum. Ad læuam Beatæ Virginis effigies Roma item deportata. Prouincialis Portilli opera etiam Cœnobium Sacrarum Virginum, sub Diuinitissimæ Trinitatis appellatione, extructum est. Mortuo enim opulento iuvene nullâ relicta sobole, auctor fuit Matri eius, & Coniugi eo suas facultates conferendi: quod fecere, seque ipsas in primis dicarunt: certâ insuper decretâ pecuniâ ad octodecim inopes puellas alendas. Iosephus Acosta susceptam superiore anno peregrinationem prosequens, Arequipam Alphonso Barzana aduocato, qui populi studia conseruaret, atque ipsius leuaret desiderium; ad Urbem Pacis cum Patre Ludouico Lopio, & Fratribus Consaluo Ruitio interprete, & Ioanne Casafola iter intendit. Ex itinere ingressus Prouinciam Ciucuiti, quæ colonis Peruuia totius frequentissima est; lacum in eo Regno celeberrimum Titicacam, octoginta leucarum circuitu, vidit: ex cuius fossa emissaria alter lacus efficitur, quem Pariam vocant. Is ibi intermoritur, vel subterraneis aquâ meatibus delabente, vel sensim euanescente in exhalationes. Accolunt hunc populi, quos Vros vocant, omnium mortalium simplicissimi, qui in Totora penè habent omnia. Totoram autem vocant genus Innci in lacu proueniens. Eius radicibus, tamen si minimè laudato cibo, victitant. Iphis verò Inncis non solum storeas conficiunt; sed & domos ædificant, & contexunt scaphas, earumque vexilla: denique eosdem vrunt pro lignis: ta-

men

139
Comitissæ Nieblæ, & Ducum Methymnæ Sidoniæ caritas in, Nostros.

140
Collegij Limensis recens Templum.

141
Cœnobium Sacrarum Virginum extruitur.

142
Varia per Peruuiam excursiones.

men & ex his habet Deus, quos destinauerit Cælo. Vnum grauius ægrotantem, tanquam minus mysterij capacem, nondum expiatum baptismo, cum vehementer expeteret, Pater Ludouicus Lopius iustrauit: alteroque post die expirauit; ea tantum iterans verba: Domine quando me fecisti Christianum; etiam voca in Cælum. Reperere post hæc ad oppidum Tinguamacum, quod indigenæ habent, vestigia veterum ædificiorum sanè mira. Nam visabantur lapides egregiè perpoliti duorum & triginta pedum longitudine, lati vndeiginti, alti decem. Vbi ferunt initio, spe ingentis cuiuspiam thesauri, explorantes Hispanos inuenisse caput inane aureum, cum persona item aurea, notis inscripta, quas nemo vnquam potuit explicare. Ad Urbem Pacis Ianuario abeunte venère. Hic dum iam tertium mensem eodem, quo nuper Arequipæ, modo pietatis vrgent negotia; accersitur à Prorege Acofta Ciuquifacam, octoginta leucarum itinerè, quam pridie Kalendas Maias intrauit. Est Ciuquifaca caput Prouinciæ Ciarcarum, alio nomine, Vrbs argenti dicitur. Ibi forum regium est, Cathedralis Ecclesia, ac Cæli temperatio commoda, tametsi in montanis. Circa sunt opulentissimæ eorum Regnorum argenti fodinæ. Indè est transitus in Prouincias Tucumani, & Sanctæ Crucis, ac plana, quæ immenso tractu ad mare protenduntur: perque flumen magnum Paraguai, quod amplius quingentis nauigatur leucis, potest habere commercia cum Prouincia Fluminis argentei, cumque Brasiliæ. Quibus in locis hominum adhuc Deum ignorantium innumerabilis multitudo degebant: & alicubi Christiani, sed solum tincti: cum trecentarum leucarum spatio, non nisi vnus inueniretur Sacerdos. Ad eas Nationes commeandi porta est Ciuquifaca: sed eadem supra modum tonitruis, ac fulminibus obnoxia. Hoc enim habent Peruuia montana, imbribus, fulgoribus, tonitribus subiacent: plana potiùs rore, quam pluuia madescunt: tonitru ac fulgur portenti simile est. Exceptus est Acofta perhonorificè: spatioque bimestri, quo sublitit; in platea, Temploque, ipse hispanicè, Consaluus autem comes peruicè differentes, ceteraque exercentes munia Evangelicarum operarum, præclarum fecere moræ pretium: ac Senatus statim ad Prouincialem de Collegio instituendo scripsit. Causam, eur à Prorege accersitus esset, eam reperit, quod expeditionem aduersus Ciriguanos ferocem, ac barbaram gentem meditans, vellet secum abducere. Sed Acofta milite ad Pilcomaium amnem expiato, quia alia habebat Prouincialis mandata, iter Potosium vertit. Potosium viginti ab æquatore in austrum gradibus iacet, in adeo infelici tractu, frigidoque, & procelloso; vt prorsus esset inhospitale, nisi frequentaret argentum, quod ibi maximâ copiâ effoditur. Quid enim cupiditati asperum, aut formidolosum in viscera terræ, & proximas Tartaro latebras penetranti? Ergo & Indigenarum ad quinquaginta millia ferebantur incolæ, & externorum negotiantium magna vis. Sed vt eam frequentiam cupiditas maximè, quæ omnium malorum radix est, conflabat, ita fama ferebat vitiatorum illic tanquam colluuiem esse: præsertim cum ea esset ratio maximi quæstus, si externus vir Peruuani fœminam assumeret concubinam. Tum illa multè impensius ei, quàm quodlibet mancipium laborans; magnas breuè parabat diuitias, Coca in primis legenda, quæ maximam Peruuia mercaturam continet. Ea est herba pusilla, Saligno folio similis, tam perditè Indigenis in amoribus; vt nonnisi in ore ferant, ac sese, si opus sit, venditis parent. In facili igitur est cogitare vbi intemperantiam extumulabat auaritia, infamiq; commercio iungebantur, quis locus virtuti relinqueretur, quæ monstra existerent. Tamen ea, Deo miserante, consecuta mutatio est; vt fieret, quod Sanctus Paulus ait: Vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia: adeo vt non solum abigerent pellices; sed etiam rationum tabulas ad Patrem certatim ferrent recognoscendas. Illud tanquam miraculum vulgò spectatum est, quod cum neque Quadragesima esset, neque Iobelæum; tamen homines circiter centum diuinæ mensæ eodem die accubere. Diuersabantur in ædibus Parochi, qui populum Carangam curabat, per cuius absentiam etiam Parochi munia exequuti componere, quod tota in ea peregrinatione obseruarant, Peruuorum exiguos in religione profectus maximè ab penuria Magistrorum esse. Iuuit vehementer apud hos Christianum opus, accitus ad auxilium Barzana: postquam per Cincuiti Prouincias, & Omasui vtilem peregrinationem habuerat: qui statim cœpit habere conciones lin-

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

I

guâ

143

Tinguamaci
Veterum ædifi-
ciorum vesti-
gia reperiun-
tur.

144

Acofta Ciuqui-
facam venit.

145

Ciuquifaca
magnis toni-
tribus obno-
xia.

146

Potosij urus, &
argenti fertili-
tas.

147

Coca herba
maximam Pe-
ruuia mercatu-
ram continet.

148

In Peruuia o-
perariorum pe-
nuria plures
non proficiunt.

guâ Aimaricâ, quæ ab communi multi discrepans totum per Collaum, spatio ducentarum leucarum funditur. Eam Barzana nullo magistro tribus mensibus didicit. Sanè donum linguarum videbatur diuinitus consecutus: adeo confidebat quamcumque linguam breuè se percepturum, & redacturum in artem. Exemplo eius incitatus Acoſta, & ipſe communem linguam breuè perdidicit. Summa enim profectus cum indigenis in linguæ ſcientia vertitur. Barzana, & Lopio, & Conſaluo Potoſij operi vrgendo relictis, Limam extremo Octobri accitu Prouincialis Acoſta redijt. Dum hæc in austru Peruuia hi gerunt, in borealem excurrit cum Socio Pater Ioannes Gomius. Mari primùm Quiaquilum terendit ducentis quinquaginta leucis Limâ: indè Concham, Loxam, Piuram, & alia Oppida interiora fructu inigni: ſeptem menſum ſpatio, plurimis vitæ totius exceptis confeſſionibus, materiâ ingenti peccatorum ſummotâ, excitato Sacramentorum vſu, percurrit.

149
P. Gomius in
Americam
tranſit cum in-
ſigni fructu.

HISTO-